

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Šárka Vaňková

**Rozhodnutí o tzv. hromadné žalobě podle české a zahraniční
právní úpravy**

Diplomová práce

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Rozhodnutí o tzv. hromadné žalobě podle české a zahraniční právní úpravy* vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 29. března 2016

.....

Šárka Vaňková

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce JUDr. Kláře Hamul'ákové, Ph.D. za podnětné rady, odborné vedení, vstřícnost a výbornou spolupráci.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1. Hromadné žaloby v civilním procesu	7
1.1. Krátký historický nástin	9
1.1.1. Vývoj class action	9
1.1.2. Vývoj české právní úpravy	10
1.2. Terminologie a klasifikace druhů žalob	12
1.3. Smysl a účel hromadných žalob	14
1.4. Řízení o hromadné žalobě a jeho specifika	15
1.4.1. Systém opt-in a opt-out, kolektivní zástupce	16
1.4.2. Překážka litispendence	17
1.4.3. Překážka věci rozsouzené	18
2. Rozhodnutí o hromadné žalobě podle české a zahraniční právní úpravy	20
2.1. Rozhodnutí o hromadné žalobě podle současné české právní úpravy a jeho účinky	20
2.1.1. Subjektivní rozsah závaznosti rozhodnutí	21
2.1.2. Ustanovení §159a odst. 2 ve světle práva na spravedlivý proces	23
2.1.3. Vykonávací, exekuční řízení	24
2.2. Zahraniční právní úprava hromadných žalob v části rozhodnutí o nich	25
2.2.1. Spojené státy americké	26
2.2.2. Austrálie	28
2.2.3. Švédsko	30
2.2.4. Polsko	32
2.2.5. Hromadná žaloba na poli Evropské Unie	35
3. Náklady řízení a jejich financování	38
3.1. Financování	38
3.1.1. Zvláštní způsoby financování	39

3.2. Náhrada nákladů řízení v české právní úpravě	40
3.3. Náklady řízení v zahraničních právních řádech.....	41
Závěr	45
Seznam použitých zdrojů.....	49
Shrnutí	56
Summary	57
Seznam klíčových slov	58
List of key words.....	58

Seznam použitých zkratk

o. s. ř.	Občanský soudní řad
ČR	Česká republika
EULP	Evropská úmluva o ochraně lidských práva a základních svobod
EU	Evropská unie
USA	Spojené státy americké
FRCP	Federal Rules of Civil Procedure (USA)
FCAA	Federal Court of Australia Act (Austrálie)
GPA	Group Proceedings Act (Švédsko)
ZSŘ	Zákon o zjišťování nároků ve skupinovém řízení (Polsko)
LZPS	Listina základních práv a svobod

Úvod

Vlivem globalizace, moderní ekonomiky a rozvoje veřejných medií se setkáváme s tím, že se lidé čím dál častěji ocitají ve velmi podobných situacích, kdy velké obchodní giganty nezákonnými praktikami poškozují nebo jinak zasahují do jejich práv. V souvislosti s tím se v moderním právu začal objevovat fenomén hromadné žaloby a zcela individuální pojetí ochrany práv poškozených ubírá na svém významu. Spotřebitelé nemohou a ani nechtějí měřit síly v individuálním sporu s nadnárodními korporacemi. Proto se už i v Evropě do popředí zájmu pozvolna dostává poskytování kolektivní ochrany práv.

Základním smyslem a účelem hromadné žaloby je posílit postavení slabších subjektů, které by své roztržité individuální zájmy proti velkým podnikatelům prosazovaly jen velmi obtížně. Významem je usnadnit přístup ke spravedlnosti v souvislosti s porušením kolektivních práv, předcházet nezákonným praktikám a odškodňovat hromadné újmy. V souvislosti se současným přetížením soudů jde tak dozajista i o krok kupředu k jejich odbřemenění a tím i ke zlepšení procesní ekonomie.

Hromadné žaloby spatřují svůj původ ve Spojených státech amerických, své pevné zázemí mají také už i v kontinentální Evropě. Naproti tomu česká procesní úprava hromadné žaloby je zcela nedostačující a v praxi téměř nevyužívaná. Přitom je více než žádoucí, aby reflektovala společenskou situaci, kde se vyskytují značné nerovnosti mezi zmíněnými stranami sporu. Právě tento alarmující stav české právní úpravy v otázce hromadných žalob byl hlavním důvodem výběru tohoto tématu. Hlavní motivací bylo také i vydání Doporučení Evropské komise z roku 2013 týkající se kolektivní ochrany práv, které členské státy EU měly provést nejpozději do 26. července 2015. Nejmladší úpravou na poli Evropy je polský zákon o skupinovém řízení, který nabyl účinnosti 19. 7. 2010 a právě polská úprava a snahy EU by se mohly stát hnacím motorem pro akademické a odborné diskuze a docílit tak přijetí komplexní úpravy hromadné žaloby i do českého právního řádu.

Práce je rozdělena na tři tematické celky. První kapitola se ve svém úvodu zaměřuje na nástroj hromadné žaloby jako takové, seznamuje s jeho charakteristikou, historií a možnostmi výkladu. Následně je předestírán smysl a účel kolektivní ochrany práv. Důležitou částí je rozbor jediných procesněprávních ustanovení § 83 odst. 2 a § 159a odst. 2 občanského soudního řádu upravující řízení o hromadné žalobě. Jedná se o regulaci překážek věci zahájené a věci rozsouzené, které brání dalšímu projednání téže věci proti témuž žalovanému. Zákon uměle rozšiřuje nejen překážku litispendence, ale také rozsah závaznosti rozsudku o hromadné žalobě vůči třetím osobám.

Druhá kapitola se věnuje části rozhodnutí o hromadné žalobě, a jaké vyvolává účinky. Podrobně je rozebrána otázka rozšíření subjektivní meze právní moci rozsudku, kdo je z ní vázán, a jaké to má důsledky. Je zde obsažena také krátká úvaha o střetu § 159a odst. 2 o. s. ř. s právem na spravedlivý proces. Otázku závaznosti rozhodnutí jsem také analyzovala z pohledu zahraniční právní úpravy. Rozebrala jsem především úpravu hromadné žaloby („class action“) v anglosaském systému práva (Spojené státy americké, Austrálie), ale také v kontinentálním právním systému (Švédsko, Polsko), který je českému právu bližší. V souvislosti s členstvím České republiky v Evropské Unii, nelze opomenout ani evropské snahy na poli EU.

Závěrečná třetí část obsahuje rozbor problematiky nákladů řízení a financování hromadných žalob. Mnohdy je totiž pro jednotlivce nepraktické domáhat se malé částky v soudním řízení oproti soudním nákladům, které by případně hrozily, pokud by žalobce neměl ve věci úspěch. Přitom v celkovém hodnocení protiprávního jednání obchodních korporací jsou finanční dopady několikanásobně převyšující. Proto bez efektivního systému financování by hromadná žaloba ztrácela svůj smysl, neboť by zůstala nevyužita. V práci se tak zaměřuji i na otázku placení nákladů řízení a odkud je možné získat prostředky k jejich pokrytí. Nejprve podrobuji kritice českou úpravu a poté se zaměřuji na jednotlivé zahraniční právní řady a jejich úpravu financování a náhrady nákladů řízení.

Jednou z výzkumných otázek této práce je jaké účinky vyvolává rozhodnutí o hromadné žalobě a jaký okruh osob je těmito účinky vázán? Dále se také zabývám otázkou náhrady nákladů řízení, na jaký okruh osob výrok o ní dopadá a zda je spravedlivý. Základní hypotézou, ze které přitom vycházím je, že současná česká právní úprava hromadné žaloby je nevyhovující a značně problematická.

Hlavním cílem diplomové práce je analýza nejen tuzemské ale i zahraniční právní úpravy vzhledem k vytyčeným otázkám a také následné vyhodnocení, které osoby jsou rozhodnutím o hromadné žalobě vázány a koho zavazuje výrok o náhradě nákladů řízení, zda je tento stav spravedlivý nebo zda naopak brání oprávněným osobám v důvodném uplatňování jejich práv.

Při psaní diplomové práce využívám výzkumnou metodu kritické analýzy, zejména u české civilní úpravy hromadných žalob. V souvislosti s rozborem zahraniční právní úpravy ohledně vytyčených aspektů jsem také zvolila metodu komparativní pro srovnání s tuzemskou právní úpravou. Tyto metody budu rozvíjet logickým, sémantickým, a systematickým výkladem.

1. Hromadné žaloby v civilním procesu

Žaloba je základním projevem práva na soudní ochranu a práva na spravedlivý proces. Jedná se o procesní instrument nejen civilního procesu, jehož hlavním cílem je poskytnout ochranu porušeným nebo ohroženým právům a právem chráněným zájmům. Již v římském právu se poškozený občan domáhal ochrany svých subjektivních práv právě prostřednictvím uplatnění žaloby u praetora, později u soudu. Tento nástroj svědčí (až na výjimky) vždy jen těm, kteří tvrdí, že bylo do jejich osobní nebo majetkové sféry jakkoli zasaženo, tj. jsou aktivně věcně legitimováni. S tím je také odjakživa spojena i povinnost takovéto tvrzení u příslušného soudu prokázat. Soud následně rozhodne ve věci samé rozsudkem, který je právně závazný pro účastníky daného řízení.¹

1.1. Krátký historický nástin

V právních dějinách, v souvislosti s vývojem společnosti, lze nalézt několik důležitých milníků kolektivní ochrany práv. Nejde však o souvislý vývoj nýbrž spíše o kusé etapy, neboť úpravy civilního procesu ve většině zemí kontinentální Evropy vždy zahrnovaly poskytování kolektivní ochrany práv spíše jen okrajově.

Kořeny hromadné žaloby lze spatřit již v dobách starověkého Říma v institutu pojmenovaném jako *actiones populares* neboli veřejné žaloby. Ty sloužily k uplatňování veřejného zájmu a byly charakteristické tím, že šlo o praetorské a aedilské žaloby. Žalobu mohl podat kdokoli, tzn., že aktivně legitimovaná byla každá soukromá osoba, která by náležitě hájila veřejný zájem. Proto se žalobcem mohl stát jen plně svéprávný, plnoletý občan Říma. Rozhodnutí o *actio popularis* pak zakládalo překážku *rei iudicatae*, a tedy další uplatnění žaloby v téže věci bylo již vyloučeno. Veřejné žaloby pak byly charakteristické pro ochranu veřejných statků, např. veřejných cest.²

1.1.1. Vývoj class action

Počátek class action lze poprvé najít v 17. století v Anglii v ekvinním právu v doktríně „bill of peace“, kterou uplatňovaly soudy druhého stupně. Stephen Subrin vymezil class action jako „*vynález ekvinního práva, který umožňuje dojít k rozhodnutí v případech, kdy počet*“

¹SMOLÍK, Petr. Meze užití skupinové žaloby v českém civilním procesu – současnost a vyhlídka. In TICHÝ, Luboš (ed). *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2008, s. 105.

²FRÝDEK, Miroslav. *Kurs římského práva*. 1. vydání. Ostrava: KEY Publishing s. r. o., 2011, s. 62.

*zainteresovaných na předmětu sporu je tak velký, že jejich přistoupení, jako stran sporu bylo v souladu s běžnými pravidly soudního procesu neproveditelné.*³

Roku 1842 Nejvyšší soud USA (Supreme Court) poprvé použil svou legislativní pravomoc a vyhlásil tzv. „Equity Rules“. Tento právní předpis upravoval řízení před federálními soudy. Jedno z těchto pravidel, konkrétně Pravidlo 48 (Rule 48) pak upravovalo nástroj hromadné žaloby (class action), které stanovilo, že všechny zúčastněné osoby, označené jako strany sporu, zmocňují soud k řízení ve věci až po vydání rozsudku. Úprava však byla velmi obecná a stále neřešila některé problémy jako například závaznost rozhodnutí. V roce 1912 bylo Rule 48 nahrazeno Pravidlem 38 (Rule 38), které na rozdíl od předchozího pravidla, neomezovalo závaznými účinky. Tato pravidla byla překonána v roce 1938, kdy nabyl účinnosti zákon Federal Rules of Civil Procedure, který je až do současnosti základním právním předpisem civilního procesu ve Spojených Státech. Pro class action je důležité Pravidlo 23 (Rule 23), které reguluje základní předpoklady pro její určení.⁴

Do širšího podvědomí veřejnosti se class action dostala po 2. světové válce v souvislosti s poskytováním ochrany obětem nacistického režimu. Američtí advokáti se ujali zastupování těchto obětí a podali u amerických soudů právě class action a to proti několika hospodářským společnostem, které vydělávaly na vykořisťování pracovní síly a praktikovaly další zakázané metody. Dnes se hromadná žaloba využívá nejen při uplatňování náhrady škody, ale i v jiných oblastech, jako například v boji proti rasové diskriminaci (v 70. letech v USA a to v souvislosti se zrovnoprávněním afroamerických učitelů veřejných škol), zrovnoprávnění žen a mužů na pracovišti a v neposlední řadě také při drobném poškozování neomezeného počtu osob. Novou oblastí uplatnění class action jsou globální škody, vyvolané např. živelnými katastrofami nebo poškozováním životního prostředí.⁵

1.1.2. Vývoj české právní úpravy

Co se týče historické úpravy hromadné žaloby v českých zemích, tak první zmínky o kolektivním uplatňování práv lze najít v Civilním řádu soudním z roku 1895. Ten v § 11 upravoval tzv. společenství v rozepři, kdy více osob mohlo společně žalovat. Společníky v rozepři se stali „1) když vzhledem ku předmětu rozepře jsou v právním společenství nebo jsou-li z téhož skutkového a právního důvodu oprávněny nebo zavázány; 2) když jsou předmětem

³ SUBRIN, Stephen a kol. *Civil procedure: Doctrine, practise and context*. 3. vydání. Austin: Aspen Publishers, 2008, s. 936.

⁴ TICHÝ, Lubomír. Procesní ochrana kolektivních zájmů – přehled a řešení. In TICHÝ, Luboš (ed). *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2008, s. 55.

⁵ Tamtéž, s. 54.

právní rozepře stejnorodé, na podstatně stejnorodém skutkovém a právním důvodu spočívající nároky nebo závazky a je-li spolu příslušnost soudu pro každého jednotlivého žalovaného odůvodněna.“⁶

Z české právní úpravy 20. století, z níž částečně vychází i současná právní úprava hromadné žaloby, lze jmenovat § 54 odst. 3 zákona č. 513/1991 Sb. obchodního zákoníku ve znění do 31. prosince 2002, který uváděl, že: „*Jakmile bylo zahájeno řízení ve sporu o zdržení se jednání nebo o odstranění závadného stavu anebo bylo pravomocně skončeno, nejsou žaloby dalších oprávněných osob pro tytéž nároky z téhož jednání přípustny; to není na újmu práva těchto dalších osob připojit se k zahájenému sporu podle obecných ustanovení jako vedlejší účastníci. Pravomocné rozsudky vydané o těchto nárocích k žalobě jen jednoho oprávněného jsou účinné i pro další oprávněné.*“ V podstatě šlo o ustanovení o ochraně před nekalou soutěží.

Toto pak bylo nahrazeno zákonem č. 151/2002 Sb., účinným od 1. ledna 2003, který úpravu hromadných žalob již přesouval z úpravy hmotněprávní do procesního předpisu a to konkrétně do zákona č. 99/1963 Sb. občanského soudního řádu (dále jen občanský soudní řád nebo o. s. ř) v rámci ustanovení § 83 odst. 2 a § 159a odst. 2. V roce 2008 a následně i v 2014 byly přijaty novely (zákon č. 104/2008 Sb., o nabídkách převzetí a změně některých dalších zákonů a zákon č. 293/2013 Sb. s účinností od 1. ledna 2014, jenž byl přijat v souvislosti s rekodifikací soukromého práva), jejichž vlivem zaznamenala ustanovení dotýkající se hromadné žaloby drobné změny.

Ačkoliv se v souvislosti s touto úpravou hovoří o hromadné žalobě, ve své podstatě se o hromadnou žalobu vůbec nejedná. Přesto tento nástroj není české úpravě až tak cizí. Zákon č. 634/1992 Sb. o ochraně spotřebitele v § 25 odst. 2 upravuje zvláštní žalobní legitimaci, na základě které „*Návrh na zahájení řízení u soudu o zdržení se protiprávního jednání ve věci ochrany práv spotřebitelů může podat a účastníkem takového řízení může být*

- a) sdružení nebo profesní organizace, jež mají oprávněný zájem na ochraně spotřebitele, nebo*
- b) subjekt uvedený v seznamu osob oprávněných k podání žalob na zdržení se protiprávního jednání v oblasti ochrany práv spotřebitelů (dále jen "seznam oprávněných osob"), aniž je dotčeno právo soudu přezkoumat, zda návrh na zahájení řízení byl podán oprávněným subjektem.*

Jedná se tzv. žalobu reprezentativní. Pro úplnost nelze opomenout ani § 2989 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku, který upravuje ochranu proti nekalé soutěži. Umožňuje, aby

⁶ Hora, Václav. *Civilní řád soudní a jurisdikční norma s dodatky*. 3. vydání. Praha: Československý kompas, 1934, s. 368 – 369.

právní osoba, oprávněna hájit zájmy soutěžitelů nebo spotřebitelů, uplatňovala jejich jménem právo na zdržení se nebo odstranění závadného nekalosoutěžního jednání.⁷

1.2. Terminologie a klasifikace druhů žalob

Pojem hromadné žaloby český právní řád nikterak přesně nedefinuje, a proto je vymezení i výklad tohoto pojmu zcela ponechán na právní teorii a praxi. Ani právním řadům ve světě tento nástroj není cizí, různí se ale jeho pojmenování a i materiálně se tento institut oproti tuzemské úpravě v mnohém odlišuje. Ačkoliv v právním řádu České republiky je hromadná žaloba upravena už více než 10 let, stále se jedná o velmi strohou úpravu několika ustanovení, navíc i terminologie a kategorizace je stále velmi nejasná a mezi odborníky lze nalézt vícero interpretací a názorů. Nejprve je tedy na místě vymezit si, co je to kolektivní ochrana práv v civilním procesu.⁸

Civilní proces obecně a tradičně spočívá na prvku individuality, což znamená, že soudy rozhodují o individuálních právech a povinnostech, které vyplývají z individuálních právních vztahů konkrétních subjektů. Rozsudek je závazný *inter partes*, tj. pouze pro účastníky konkrétního řízení a i povinnosti jsou případně vymáhány individuálně. Přesto se v dnešním globálním světě životní situace a skutkové stavy se neustále opakují, a tak se velký počet osob neustále ocitá ve stejných právních vztazích. To může mít za následek, že z těchto vztahů mohou vznikat shodné nároky jednotlivých nositelů, kterých mohou být desítky, ale i stovky nebo tisíce. Při kumulaci těchto nároků pak získáváme kolektivní zájem, který je mnohdy účelnější hájit prostřednictvím kolektivní žaloby.

Co se týče vymezení samotného pojmu hromadné žaloby, lze říci, že právní teorie je v tomto velmi nesourodá a praxe stále v tomto nenabízí žádnou pomoc. Výstižné vymezení přináší A. Winterová, jenž uvádí, že za hromadnou žalobou označujeme „žalobu podávanou v zájmu většího okruhu osob, které mají shodné nebo obdobné nároky, avšak nejsou účastníky řízení o nich i když z výsledku řízení mohou potom profitovat.“⁹

Protikladem hromadné žaloby je žaloba individuální. Jaká jsou ale dělicí kritéria, kterými se tyto dva nástroje od sebe odlišují? Může se zdát, že skrze individuální žalobu uplatňuje své nároky pouze jednatel, kdežto hromadnou žalobu podává vícero osob. Toto

⁷ BALARIN, Jan, TICHÝ, Luboš. Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost. *Bulletin advokacie*, 2013, roč. 2013, č. 3, s. 19.

⁸ SMOLÍK, Petr. Meze užití skupinové žaloby v českém civilním procesu – současnost a vyhlídka. In TICHÝ, Luboš (ed). *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2008, s. 107.

⁹ WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). *Bulletin advokacie*, 2008, roč. 2008, č. 10, s. 22.

kvantitativní kritérium podle počtu žalujících osob ale nemůže obstát. V případě individuální žaloby totiž může vystupovat na straně žalobce i větší počet osob, než jen žalobce sám a naopak hromadnou žalobu může důvodně uplatňovat i pouze jediný subjekt, např. právnická osoba oprávněna hájit zájmy spotřebitelů.¹⁰ Ani dělení podle toho, jaký zájem je žalobou sledován, není přesné. Právnická osoba hájí zájmy ne své ale kolektivní, tj. zájmy poškozených spotřebitelů vůči podnikateli. V případě individuální žaloby ale spotřebitel hájí zase jen ten svůj konkrétní zájem.¹¹ P. Lavický tak za hromadnou označuje žalobu: „(...) kterou podává jedna osoba či více osob kterou strana žalující sleduje vždy ochranu kolektivního zájmu, a někdy též vlastního individuálního zájmu.“¹²

Co se týče kategorizace nebo klasifikace druhů žalob založených na angloamerické class action, lze hromadnou žalobu označit za obecnou kategorii, která je nadřazená dalším podkategoriím, které z ní vycházejí. Právní teorie i ohledně klasifikace hromadné žaloby je velmi nejednotná. Dle A. Winterové ji můžeme členit na *žaloby skupinové*, kde žalobce uplatňuje své vlastní právo (je aktivně věcně legitimován), ale s účinky i pro jiné; dále na *žaloby spolkové*, které jsou podávány právnickou osobou nebo sdružením, které nejsou účastníky hmotněprávního vztahu (nejsou věcně legitimováni), nýbrž jsou legitimováni procesně, protože se ochranou takovýchto vztahů a subjektů výslovně zabývají. A v neposlední řadě jde o hromadnou *žalobu veřejnou*, jejíž uplatňování k ochraně hromadných práv je zákonem svěřeno státnímu nebo veřejnému orgánu (např. státnímu zastupitelství nebo veřejnému ochránci práv, apod.).¹³ Naopak P. Smolík rozlišuje, v rámci hromadné žaloby, *žaloby veřejné*, kde je žalobcem opět orgán veřejné moci nebo podobná korporace, které je toto oprávnění svěřeno zákonem, a *žaloby skupinové*, kde žalobce je sám nositelem hmotného práva a je členem většího kolektivu s podobným nárokem.¹⁴ Jako poslední pro názorné představení roztržičnosti terminologie, je nutno uvést i třetí a opět zcela odlišné třídění J. Balarina a L. Tichého. Ti rozlišují *skupinovou žalobu* (skupina osob uplatňuje žalobu proti jednomu žalovanému, ale dokonce pod ní zahrnují i případy, kdy jediný žalobce brojí proti skupině více žalovaných) a

¹⁰ Viz níže v podkapitole *Rozhodnutí a jeho specifika*, kde je tato otázka více rozebírána.

¹¹ LAVICKÝ, Petr a kol. *Moderní civilní proces*. 1. Vydání. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, s. 250 – 251.

¹² Tamtéž, s. 251.

¹³ WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). *Bulletin advokacie*, 2008, roč. 2008, č. 10, s. 22.

¹⁴ SMOLÍK, Petr. Meze užití skupinové žaloby v českém civilním procesu – současnost a vyhlídka. In TICHÝ, Luboš (ed). *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2008, s. 107.

reprezentativní žalobu (určitý reprezentativní subjekt v rámci procesní legitimace hájí zájmy a práva skupiny jiných osob), přičemž tu dále člení na *postupní a vzorové žaloby*.¹⁵

Terminologie v jednotlivých státech se taktéž velmi odlišuje, spíše ale z důvodu rozdílnosti právních systémů a pestrosti jazyků. V zahraniční literatuře se objevují termíny jako kolektivní žaloba nebo kolektivní ochrana¹⁶. V anglickém znění se jedná např. o „class action“ (USA, Austrálie), „group action“ (Švédsko, Polsko¹⁷ pro skupinovou žalobu, „representative action“ pro žalobu reprezentativní, pro řízení o ní „representative proceedings“ nebo také „group litigation“¹⁸.

1.3. Smysl a účel hromadných žalob

Smysl a účel kolektivní ochrany práv přesně a jasně vystihuje P. Zima. Ve svém článku sice pojednává o skupinových žalobách, jak je ale výše uvedeno, jde o poddruh žaloby hromadné, a proto se tyto dvě množiny ve svém obsahu částečně překrývají. Uvádí, že smyslem skupinové žaloby je za a) *zajistit přístup k soudu i osobám, které by jinak z různých důvodů samy nežalovaly*, b) *naplnit princip procesní ekonomie* a c) *zajistit změnu chování u žalovaného*.¹⁹

Účel hromadných žalob si lze lépe představit na situaci, kdy např. banka svým klientům protiprávně účtuje nejrůznější bankovní poplatky²⁰ nebo kdy velká globální společnost uvede do oběhu vadný výrobek. Pro spotřebitele může být velmi obtížné uplatňovat nárok individuálně, protože vymáhaná částka, oproti nákladům celého soudního řízení (soudní poplatky, náklady právního zastoupení, znalecké posudky), které by musel hradit, kdyby ve věci neuspěl, a investovanému času, je zanedbatelná. Spotřebitele také mnohdy odradí velmi těžká prosaditelnost jejich bagatelních nároků proti velké korporaci (pojišťovny, distributoři, velcí výrobci, aj.). Všechna tato rizika mohou vést k tomu, že nikdo z nich žalobu na soud nepodá, čehož velké společnosti zneužívají ve svůj prospěch a nic jim nebrání ve zneužívání jejich síly. Pakliže je ale takových postižených spotřebitelů se stejnými zájmy tisíce, tak

¹⁵ BALARIN, Jan, TICHÝ, Luboš. Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost. *Bulletin advokacie*, 2013, roč. 2013, č. 3, s. 19 – 20.

¹⁶ V org. znění *collective redress*.

¹⁷ Ve Švédsku v org. znění *gruppåtal*, v Polsku v org. znění *pozew zbiorowy*.

¹⁸ HODGES, Ch. *The Reform of Class and Representative Actions in European Legal Systems. A New Framework for Collective Redress in Europe*. Oxford, Portland: Hart Publishing, 2008, s. 2-3.

¹⁹ ZIMA, Petr. Skupinové žaloby a české právo. *Právní fórum*, 2007, roč. 4, č. 3 s. 95.

²⁰ Viz rozsudek obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 21. 10. 2013, sp. zn. 7 C 289/2013 a další. Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2014, sp. zn. III. ÚS 3725/13 a stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2014, sp. zn. Cpjn 203/2013, uveřejněné pod číslem 44/2014 Sbirky soudních rozhodnutí a stanovisek.

v součtu může jít o částky obrovské. Navíc se tímto postupem soud, i účastníci, vyhnou opakovanému zjišťování téhož skutkového stavu a prokazování stále stejných nároků. Uplatnění hromadné žaloby větší skupinou osob je také devizou nejen pro žalujícího, nýbrž i pro žalovaného, který tímto ušetří na nákladech právního zastoupení, které by se mu mnohonásobně prodražily, kdyby vedl každý jednotlivý spor zvlášť.

Jako další účel lze uvést, že hromadnou žalobu lze vnímat i jako určitý druh sankce pro žalovaného, což může svým způsobem ovlivnit jeho chování do budoucna tak, že se pro příště vyvaruje podobného jednání.²¹P. Smolík výhledově do budoucna navrhuje efektivní řešení a to spojení těchto žalob s přiměřeným zadostiučiněním. Žalobcům by se tak dostalo zadostiučinění a to třeba nejen v penězích, ale i např. i zveřejněním rozsudku o tom, že žalovaný porušil své povinnosti, což by mělo dopad na jeho pověst a dobré jméno.²²

1.4. Řízení o hromadné žalobě a jeho specifika

Pro český civilní proces, jakož i pro jiné kontinentální právní řády není procesněprávní nástroj hromadné žaloby zcela novým, doposud neznámým jevem. Jak již bylo uvedeno výše, její dílčí aspekty byly nejprve upraveny v obchodním zákoníku v rámci ustanovení o ochraně před nekalou soutěží (byť jí takto nepojmenovával) a šlo o úpravu hmotněprávní. Do občanského soudního řádu byla hromadná žaloba začleněna zákonem č. 151/2002 Sb. s účinností od 1. 1. 2003 v ustanovení § 83 odst. 2 a § 159a odst. 2. Jednalo se o stručnou, ale konečně o procesní úpravu, kterou Česká republika přijala v souvislosti s povinností transpozice směrnice 98/27/E²³ a nahrazovala tak žalobu vymezenou obchodním zákoníkem.²⁴ Vzhledem k době, jak dlouho je hromadná žaloba součástí našeho právního řádu, jde ale stále o velmi minimalistickou úpravu. Česká republika se tak pomalu stává exemplárním případem, když zde pořád chybí jakákoli propracovanější koncepce kolektivní ochrany práv, natož životaschopná úprava. V rámci kontinentální jurisdikce jde už prakticky o vzácnost (podobně je na tom pouze slovenská civilní úprava).²⁵ Přitom by šlo bezpochyby o krok kupředu nejen

²¹ Tamtéž.

²² SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby – současnost a výhled české právní úpravy. In KINDL, Milan, DVOŘÁK, Jan (ed). *Pocita Martě Knappové k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2005, s. 395.

²³ Směrnice Evropského Parlamentu a Rady č. 98/27/ES ze dne 19. května 1998, o negatorních žalobách k ochraně spotřebitelských zájmů. Úřední věstník, L 166/51, 11. června 1998, s. 43 a násl.

²⁴ SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby – současnost a výhled české právní úpravy. In KINDL, Milan, DVOŘÁK, Jan (ed). *Pocita Martě Knappové k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2005, s. 385.

²⁵ BALARIN, Jan, TICHÝ, Luboš. Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost. *Bulletin advokacie*, 2013, roč. 2013, č. 3, s. 7.

v souvislosti s poskytováním soudní ochrany větší skupině osob ale také k odbřemenění soudů.²⁶

V právní teorii i praxi je nutné rozlišovat žaloby, kdy na straně žalobce nebo žalovaného se hromadí subjekty s jejich nároky (dochází tak k tzv. objektivní kumulaci nároků) a žaloby hromadné. V prvním případě jde o společenství účastníků na jedné nebo druhé straně sporu ve smyslu ustanovení § 91 o. s. ř. Tato početnější strana je pak v řízení před soudem pro jeho hospodárnost a urychlení zastoupena společným zmocněncem. Může také dojít k situaci, kterou upravuje § 112 o. s. ř., kdy soud rozhodne o spojení věcí ke společnému řízení k jednomu soudu, ačkoliv jednotlivé nároky byly uplatněny samostatně.²⁷ V těchto případech bude každý sám účastníkem řízení a o jejich právech a povinnostech bude rozhodnuto vždy zvlášť individuálně (ale třeba i v jednom rozsudku.). Naproti tomu stojí instrument hromadné žaloby, kdy širší okruh osob (či dokonce neurčitý počet jedinců) uplatňuje stejné nároky z téhož právního důvodu a zároveň je i shodně hají u soudu.²⁸ Směřují tedy k širší ochraně kolektivních práv, než jen účastníků řízení. Výsledek řízení může dopadat i na třetí osoby, ačkoliv stojí mimo rozsah účinků rozhodnutí.²⁹

1.4.1. Systém opt-in a opt-out, kolektivní zástupce

V souvislosti s určením, na jaké osoby a jakým způsobem budou dopadat účinky rozhodnutí z hromadné žaloby, je nutné si více přiblížit způsob, jakým se osoby ocitají v řízení. V případě skupinové žaloby se osoby formují do žalující skupiny prostřednictvím oprávnění opt-in či opt-out a všichni, jenž jsou součástí této skupiny, se zároveň stávají i účastníky řízení. U reprezentativního řízení je účastníkem pouze kolektivní zástupce, který podává žalobu jménem většího počtu osob, které ale samy účastníky řízení nejsou.

Systém opt-out (option-out) řízení předpokládá, že členy skupiny jsou automaticky všechny osoby v podobné situaci. Ti, kteří se svou účastí ve skupině nesouhlasí, informují soud a vystoupí z ní, svůj nárok pak mohou žalovat samostatně. Při tomto způsobu řízení lze předpokládat, že žalující skupina bude mnohem početnější a společně budou uplatňovat větší souhrn všech nároků. Naproti tomu při systému opt-in je nutné, aby ti, kteří své nároky chtějí

²⁶ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka: Prvky moderního kontinentálního civilního procesu potřebné pro zefektivnění poskytování soudní ochrany. *Jurisprudence*, 2014, roč. 23, č. 2, s. 15.

²⁷ WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). *Bulletin advokacie*, 2008, roč. 2008, č. 10, s. 21.

²⁸ WINTEROVÁ, A., SMOLÍK P. In. PAUKNEROVÁ, M.; TOMÁŠEK, M. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV., Proměny soukromého práva*, 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009, s. 353.

²⁹ WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). *Bulletin advokacie*, 2008, roč. 2008, č. 10, s. 21.

žalovat společně prostřednictvím hromadné žaloby, se přihlásili ve stanovené lhůtě a vstoupili tak do skupiny.³⁰

Z výše uvedeného vyplývá, že oba systémy kladou důraz na aktivní přístup účastníků, aby se sami rozhodli, zda se řízení budou účastnit či nikoliv. Důležité je také určit okamžik, ke kterému mohou vstoupit nebo vystoupit z řízení. Primárně soud pro tyto osoby (ať už s právem opt-in, nebo opt-out) určí lhůtu, do kdy tak mohou učinit, vždy to však bude před fází jednání ve věci.³¹

V reprezentativním řízení je skupina definována v podstatě samotnou právní charakteristikou jejich nároku (např. nákup vadného zboží). Jejich jménem podává žalobu kolektivní zástupce neboli reprezentant, kterým může být jak jeden z členů skupiny, tak i jiná osoba způsobilá k tomu, aby mohla osoby v řízení zastupovat. Zpravidla se jedná o advokáta, anebo spolek, jehož předmět činnosti se dotýká ohrožených práv a zájmů, které jsou předmětem řízení, nebo dokonce může jít i o orgán veřejné moci. Reprezentant je procesní stranou, má procesní práva ale i povinnosti ohledně vedení celého řízení. Ostatní osoby stojí mimo proces, nejsou účastníky řízení, ale přesto se na ně vztahují účinky rozhodnutí.^{32,33}

1.4.2. Překážka litispendence

Občanský soudní řád hromadnou žalobu stroze upravuje pouze ve 2 ustanoveních. Překážka *lis pendens* (neboli věci zahájené), spolu s překážkou *rei iudicatae* (věci rozsouzené), patří mezi tzv. negativní podmínky řízení, tedy aby se ve věci mohlo konat jednání, nesmí existovat ani jedna z těchto překážek. Překážka litispendence týkající se hromadných žalob je upravena v §83 odst. 2 o. s. ř., které říká, že *zahájení řízení*

- a) o zdržení se protiprávního jednání nebo o odstranění závadného stavu ve věcech ochrany práv porušených nebo ohrožených nekalým soutěžním jednáním,
- b) o zdržení se protiprávního jednání ve věcech ochrany práv spotřebitelů,
- c) ve věcech náhrady škody nebo dorovnání výše protiplnění podle zákona o nabídkách převzetí anebo ve věcech přezkoumání protiplnění při výkupu účastnických cenných papírů,
- d) v dalších věcech stanovených zvláštními právními předpisy,

³⁰ Tamtéž, s. 23.

³¹ BALARIN, J. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 45.

³² Tamtéž, s. 37.

³³ Tamtéž, s. 57.

brání též tomu, aby proti témuž žalovanému probíhalo u soudu další řízení o žalobách jiných žalobců požadujících z téhož jednání nebo stavu stejné nároky.

Obecně překážka *lis pendens* znamená, že pokud paralelně probíhá řízení o téže věci, mezi týmiž účastníky, soud usnesením jedno z řízení zastaví (§104 odst. 1 o. s. ř.). Zpravidla půjde o to později zahájené, ale nemusí tomu tak být vždy. Soud může zastavit i řízení dřívější z důvodu hospodárnosti, pokud v již v tom druhém učinil kroky k vyřešení věci.

Ustanovení §83 odst. 2 o. s. ř. normuje tzv. umělou litispendenci. Oproti litispendenci vzniklé na základě klasické žaloby je tato širší. Překážka věci zahájené u hromadných žalob se totiž uměle rozšiřuje i na další třetí osoby, které jsou oprávněné k podání žaloby z téhož titulu uvedeného pod písmenem a) – d) citovaného ustanovení a to proti témuž žalovanému. Musí tak být zachována totožnost věci a totožnost žalovaného.³⁴ Jinými slovy ve věcech taxativně vymezených v §83 odst. 2 o. s. ř. není možné, aby proti témuž žalovanému probíhalo u soudu další jiná řízení o žalobách jiných žalobců, kterými uplatňují stejné nároky ze stejného jednání či stavu. Ostatní třetí osoby, tj. potencionální žalobci, tak nemohou být hlavními účastníky řízení a řízení se mohou účastnit jedine jako účastníci vedlejší ve smyslu ustanovení § 93 o. s. ř. Podmínkou však je právní zájem na výsledku řízení, který v těchto věcech bude dozajista dán. Tito jsou pak ale omezení v dispozici s řízením.³⁵

V souvislosti s touto překážkou však mohou nastat i některé negativní důsledky. Občanský soudní řád neupravuje žádné prostředky ochrany proti prvnímu žalobci, který může vést spor nereseriovním způsobem. To může mít dopad na třetí osoby, které se řízení neúčastní, avšak rozhodnutím soudu jsou vázány. První žalobce nenesou žádnou odpovědnost vůči ostatním, když např. s žalovaným uzavře dohodu o vyrovnání, která ale pro ne všechny musí být spravedlivá. Inspiraci pro řešení této situace můžeme čerpat ze zahraničních právních řádů, které upravují povinnost schválení těchto dispozičních úkonů žalobce soudem.³⁶

1.4.3. Překážka věci rozsouzené

Tato procesní podmínka je zmíněna pouze krátce na vysvětlenou, následující kapitola se totiž podrobně věnuje rozhodnutí o hromadně žalobě a jeho účinkům. Ustanovením § 159a odst. 2 občanský soudní řád vymezuje také překážku *rei iudicatae* (neboli překážku věci

³⁴ SVOBODA, Karel. In. SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ R., HAMULÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 154.

³⁵ HAMULÁKOVÁ, Klára. In. SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ R., HAMULÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 167.

³⁶ ZIMA, Petr. In DAVID, Ludvík a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 393 (§83 o. s. ř.).

rozsouzené) a rozšiřuje tak materiální závaznost právní moci rozhodnutí. Okruh osob, které jsou účinky rozhodnutí vázány, se rozšiřuje i o další osoby, které by byly oprávněné k podobným nárokům jako žalobce.

V § 159a odst. 2 o. s. ř. se uvádí, že „Výrok pravomocného rozsudku, kterým bylo rozhodnuto ve věcech uvedených v § 83 odst. 2, je závazný nejen pro účastníky řízení, ale i pro další osoby oprávněné proti žalovanému pro tytéž nároky z téhož jednání nebo stavu. Zvláštní právní předpisy stanoví, v kterých dalších případech a v jakém rozsahu je výrok pravomocného rozsudku závazný pro jiné osoby než účastníky řízení. Citované ustanovení tak tvoří nerozlučnou dvojici s překážkou *lis pendens*. Tato procesní podmínka brání dalšímu projednávání té konkrétní věci, která již před soudem byla jednou pravomocně rozhodnuta, a vydání opětovného rozhodnutí.

Jak již bylo řečeno v podkapitole pojednávající o překážce věci zahájené, totožnost věci je vymezena okruhem účastníků (u hromadné žaloby se pak jedná především o totožnost žalovaného subjektu) a totožností předmětu řízení (který je dán tentýž nárokem nebo stavem vyplývajících ze skutkových tvrzení). Jde tak o uplatnění zásady „*ne bis in idem*“, tedy aby o téže věci nebylo rozhodováno dvakrát. Tato překážka se uplatňuje nejen ve vztahu k soudnímu řízení, ale i pro řízení před rozhodci a řízení adhezní o náhradu škody.³⁷ Jakmile soud zjistí existenci této překážky, tedy že v téže věci bylo již pravomocně rozhodnuto, řízení bez dalšího zastaví (§104 odst. 1 o. s. ř.). V případě, že by tak neučinil a věc by projednal a rozhodl o ní (opětovně) šlo by o důvod zmatečnosti vymezený v § 229 odst. 2 písm. b) o .s. ř.³⁸

³⁷ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Civilní proces*. 1. vydání. Praha: EUROLEX Bohemia a. s., 2006, s. 308 – 309.

³⁸ DRÁPAL, Ljubomír. In DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vydání. PRAHA: C.H. Beck, 2009, s. 1098 (§ 159a o. s. ř.).

2. Rozhodnutí o hromadné žalobě podle české a zahraniční právní úpravy

Hromadná žaloba našla své zázemí již v mnoha právních řádech. V některých otázkách úpravy se od sebe navzájem liší, zejména v závislosti na právním systému, ze kterého právní řády vycházejí (zda vychází z kontinentálního právního systému nebo ze systému common law). Práce je zaměřena na část rozhodnutí o hromadné žalobě. K určení vlivu jeho účinků je však třeba vždy nejprve vytyčit důležité aspekty s tím související (např. předpoklady hromadné žaloby v jednotlivých právních řádech, jak se formuje žalující skupina osob, atd.).

Níže analyzované právní úpravy pocházejí z obou právních systémů, anglosaského i kontinentálního. Nejprve se zaměřím na českou právní úpravu a její zřejmé nedostatky ve vymezených otázkách. Nicméně nelze opomenout právní úpravu Spojených států, jakožto kolébku hromadné žaloby. Jde o právní řád s jejím nejdelším právním zakotvením, čemuž odpovídá i skutečnost, že se jedná o zcela komplexní systém kolektivního řízení. Jako další pro komparaci s naší úpravou jsem zvolila australskou class action, která podobně jako ta americká vychází ze systému opt-out. Přesto v některých důležitých otázkách jsou obě úpravy protikladné. Z evropských právních řádů se práce zaměřuje na švédský, a doposud nejnovější, polský model. Právě švédská a polská úprava hromadné žaloby by mohla být vhodným inspiračním zdrojem pro českého zákonodárce při tvorbě nové úpravy.

2.1. Rozhodnutí o hromadné žalobě podle současné české právní úpravy a jeho účinky

Aby rozsudek mohl vyvolávat jakékoliv účinky vůči svým adresátům, je především nutné, aby byl pravomocný, jak normuje § 159a a násl. o. s. ř. Právní moc je základní vlastností soudního rozhodnutí, vyjadřuje závaznost procesního úkonu soudu a účastníci, státní orgány i jiné osoby, o nichž to zákon stanoví, se jím musí řídit. Jde o naplnění principu právní jistoty, aby stav, který soud svou vůlí nastolil, byl závazný, nezměnitelný a případně i vynutitelný.³⁹

Závaznost rozhodnutí znamená, že osoby, kterých se to týká, se musí obsahem takového rozhodnutí a stavem, který tím byl vytvořen, řídit a respektovat jej. Soud ve výroku o předmětu řízení vymezuje v jakém rozsahu a pro koho je rozhodnutí závazné. Ona závaznost v konečném důsledku spočívá i v tom, že pokud není po vůli soudu a není dobrovolně plněno, může takové rozhodnutí být i podkladem pro další řízení (výkon rozhodnutí nebo exekuční řízení). Na

³⁹ JURÁŠ, Marek. In. SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ R., HAMULÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 299.

základě nezměnitelnosti rozsudku je dána též překážka vést řízení o stejném předmětu a mezi stejnými účastníky dalšího řízení. Jednou vyřčené rozhodnutí soudu již nelze změnit a brání se tak novým a novým řízením o téže skutku. Jde tedy právě o uplatnění principu rei iudicatae.

Těchto vlastností soudní rozhodnutí podle o. s. ř. nabývá a je tak způsobilé vyvolávat výše zmíněné účinky, jakmile je doručeno adresátovi a zároveň jej už nelze napadnout odvoláním (časová mez právní moci). Jakmile uplyne lhůta určena v § 204 o. s. ř. k podání odvolání všem účastníkům řízení, rozhodnutí se stává pravomocným a je tak závazné a nezměnitelné.⁴⁰

2.1.1. Subjektivní rozsah závaznosti rozhodnutí

Důležitou otázkou je vymezení subjektivní stránky závaznosti rozhodnutí, tedy koho procesní úkon soudu zavazuje, vůči jakému okruhu osob nastávají účinky. Obecným pravidlem je, že rozsudek je závazný pro účastníky řízení (*inter partes*), případně i pro jejich právní nástupce.⁴¹ Ustanovení § 159a odst. 2 o. s. ř. říká, že „Výrok pravomocného rozsudku, kterým bylo rozhodnuto ve věcech uvedených v § 83 odst. 2, je závazný nejen pro účastníky řízení, ale i pro další osoby oprávněné proti žalovanému pro tytéž nároky z téhož jednání nebo stavu. Zvláštní právní předpis stanoví, v kterých dalších případech a v jakém rozsahu je výrok pravomocného rozsudku závazný pro jiné osoby než účastníky řízení.“ Občanský soudní řád tak tímto rozšiřuje rozsah účinků rozhodnutí i vůči třetím nebo i jiným osobám, o nichž to stanoví zvláštní právní předpis. Právě takto zákonem rozšířená závaznost se týká hromadných žalob a rozsudků o nich.⁴² Jak ale uvádí J. Balarin s L. Tichým: „Důvod rozšíření překážky litispendence a právní moci je jen obtížně pochopitelný.“⁴³

Z tohoto pojetí vycházejí dvě skupiny osob, na které budou účinky rozhodnutí o hromadné žalobě dopadat. V prvním případě jde o přímé účastníky řízení, tj. žalobce, který je aktivně legitimován k podání žaloby ve smyslu § 83 odst. 2 o. s. ř. (ať už se jedná o jednoho z poškozených v případě skupinové žaloby, nebo o reprezentanta v případě žaloby reprezentativní) a žalovaného. Pro obě procesní strany je rozsudek závazný ve smyslu § 159a odst. 1, respektive odst. 2 o. s. ř.

⁴⁰ Tamtéž, s. 331 – 332.

⁴¹ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2010, sp. zn. 30 Cdo 4951/2009.

⁴² DRÁPAL, Ljubomír. In DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vydání. PRAHA: C. H. Beck, 2009, s. 1098 (§ 159a o. s. ř.).

⁴³ BALARIN, Jan, TICHÝ, Luboš. Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost. *Bulletin advokacie*, 2013, roč. 2013, č. 3, s. 19.

Problematická je situace druhé skupiny, kterou představují poškozené osoby z téhož jednání jediného žalovaného. V případě, že již některý z nich podal žalobu z téhož nároku, vzniká překážka věci zahájené ve smyslu § 83 odst. 2 o. s. ř. Je však ještě teoretická možnost, jak pomocí několika procesních instrumentů do již zahájeného řízení zasáhnout. V případě, že již ale v této věci byl vydán rozsudek, je postavení osob, které samy nejsou účastníky řízení, nezáviděníhodné, neboť rozsudek o hromadné žalobě vyvolává účinky i vůči nim a je pro ně stejně závazný. Mnohdy se ale oprávněné osoby nemají šanci dozvědět, že takový spor vůbec probíhá a vlastně často ani netuší, že do takové skupiny oprávněných patří.⁴⁴

V České republice jde o jedno z mnoha úskalí této úpravy. Soudy, příp. jiné orgány a hlavně ani účastníci řízení nejsou povinni jakkoliv zveřejňovat informace o tom, že probíhá řízení o hromadné žalobě, či jak takové řízení skončilo (zda řízení bylo zastaveno, či ve věci soud meritorně rozhodl). Potencionální žalobci však nemohou pro opatrnost pravidelně prohlížet denní tisk, nemají možnost přístupu k věstníkům či různým soudním portálům a mnohdy o nich nemají vůbec ani povědomí. Přitom procesněprávní, ale i hmotněprávní předpisy reflektují zásadu „*Vigilantibus iura scripta sunt*“, tedy každý má dbát svých práv a vykonávat je. Jak tedy mohou tyto osoby v takovýchto případech řádně uplatňovat své nároky, pokud s výsledkem dosavadního řízení nesouhlasí, ale v jejich dalším postupu jim brání nastalá překážka litispendence, nebo překážka věci pravomocně rozsouzené? V případě, že zákonodárce takto nastavil konstrukci řízení o hromadných žalobách, je nutné k tomu, aby mohly být účelně využívány, zajistit dostatečnou informovanost oprávněných osob a regulovat další nástroje k ochraně jejich práv.⁴⁵

Může se zdát, že i v případě nastalých překážek litispendence či pravomocně rozsouzené nemusí být tento stav vždy pro nezúčastněné osoby na obtíž, zejména u tzv. negatorních žalob. Pokud by žalobce uplatňoval žalobu na zdržení se protiprávního jednání, či odstranění protiprávního stavu ve smyslu § 83 odst. odst. 2 písm. a) a b) o. s. ř., mohly by mít z pozitivního rozsudku užitek a těžit z něj i další osoby než jen účastníci řízení.⁴⁶ Jak uvádí B. Dvořák, rozsudek o skupinové žalobě v těchto případech závazně řeší otázku sporu, „*která má v následném řízení⁴⁷ povahu prejudiciální otázky, a to zejména v situaci, kdy účastník následného (závislého) řízení nebyl účastníkem řízení předcházejícího. Úspěch jednoho (prvního) žalobce ve „skupinovém sporu“ o žalobě zdržovací, resp. odstraňovací, tak závazně*

⁴⁴ ZIMA, Petr. Skupinové žaloby a české právo. *Právní fórum*, 2007, roč. 4, č. 3, s. 95.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ RECHBERGER, Thomas. Hromadné žaloby v českém a v rakouském právu. *Jurisprudence*, 2007, roč. 2007, č. 1, s. 32.

⁴⁷ Autor má na mysli následné individuální řízení.

řeší prejudiciální otázku, která může vyvstat v následných sporech o specifických žalobách a plnění individuálně vedených ostatními členy skupiny.“⁴⁸

Problém však přichází za situace, kdy soud tu první, negatorní žalobu zamítne. V takovém případě opět nastupuje překážka podle § 159a odst. 2 o. s. ř. a tím se dalším aktivně legitimovaným subjektům uzavře právní cesta, jak se domáhat svých nároků vůči stejnému žalovanému o náhradu škody či zadostiučinění. Soud totiž vychází při posuzování otázky, zda vytýkané jednání žalovaného bylo protiprávní či nikoliv, z primárního rozhodnutí, které je pro něj závazné a nemůže jej pominout. Přitom takto dotčené osoby, ačkoliv na ně dopadají účinky zamítavého rozsudku, neměly šanci se řízení účastnit, k projednávání věci vyjádřit a hájit tak svá práva vůči žalovanému.⁴⁹

2.1.2. Ustanovení § 159a odst. 2 ve světle práva na spravedlivý proces

Ze všech uvedených argumentů nelze dospět k jinému závěru, než že česká právní úprava hromadné žaloby je opravdu nedostatečná, téměř až zaostalá za zahraniční úpravou. Jde lépe řečeno o jakousi kvazižalobu vytvořenou českým zákonodárcem, který ponechává mnoho otázek neřešených a oprávněné subjekty se tak mnohdy ocitají ve svízelném postavení. V krajních případech může docházet až k narušení principu právní jistoty. Několik autorů jako např. T. Rechberger, nebo P. Zima považují tuto současnou úpravu dokonce v rozporu s Listinou základních práv a svobod (dále jen „LZPS“) a i s čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „EULP“), kterou je Česká republika vázána.⁵⁰ V rámci práva na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 EULP by zákonodárce měl účastníkovi skrze národní úpravu zajistit přístup k nestrannému a nezávislému soudu k hájení svých práv, aby si obě strany byly před soudem rovny.

Důležitým aspektem také je, aby měl subjekt možnost se s podklady pro řízení seznámit a také se k nim vyjádřit. T. Rechberger výstižně uvádí „*nárok na spravedlivý proces nemají jen procesní strany konkrétního řízení, ale i takové osoby, kterých se dotýkají účinky soudních rozhodnutí (z titulu pravomoci soudu).*“⁵¹ Tento problém nelze ani nijak zhojit v odvolacím řízení. Zákon dává totiž možnost odvolání se pouze účastníkům řízení, kterými jsou výhradně

⁴⁸ DVOŘÁK, B. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí*. Procesní studie. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2008, s. 162.

⁴⁹ WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). *Bulletin advokacie*, 2008, roč. 2008, č. 10, s. 25.

⁵⁰ viz čl. 10 Ústavy České republiky; z něho také vyplývá, že EULP má přednost před zákony, které jsou s ní v rozporu.

⁵¹ RECHBERGER, Thomas. Hromadné žaloby v českém a v rakouském právu. *Jurisprudence*, 2007, roč. 2007, č. 1, s. 33.

žalobce a žalovaný podle § 90 o. s. ř., nezúčastněným osobám takové oprávnění nesvědčí. A právě zde lze spatřovat rozpor ustanovení § 159a odst. 2 o. s. ř. s článkem 6 odst. 1 EULP.⁵² Jako nástroj možné obrany proti rozhodnutí není možné ani využít žalobu pro zmatečnost či na obnovu řízení, protože oba návrhy připouštějí aktivní legitimaci opět jen účastníkům původního řízení. Totéž platí i o dovolání.

Nicméně Nejvyšší soud ČR se k této otázce poněkud rozpačitě vyjádřil „*Jak teorie civilního procesu tak i právní praxe z ustanovení Článku 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod dovozuje zásadu, spočívající v tom, že v občanskoprávním řízení se vždy (kromě zákonem stanovených výjimek) rozhoduje o právech a povinnostech účastníků řízení - nikdy ne o právech a povinnostech jiných osob - jinak řečeno - že pouze osobě účastníka řízení vznikají procesní práva a povinnosti a pouze o jeho právech se jedná, jak během řízení, tak i v jeho výsledku, jímž je soudní rozhodnutí.*“⁵³ čímž vyvrací všechny výše uvedené úvahy.

2.1.3. Vykonávací, exekuční řízení

Návrhy ve smyslu § 83 odst. 2 písm. a) – c) o. s. ř. jsou žaloby na plnění, rozsudek má deklaratorní povahu a žalovanému se ukládá povinnost plnění (*dare, facere, omittere, pati*). V případech zdržení se protiprávního jednání nebo odstraňovacího nároku závadného stavu, nebo ve věcech náhrady škody, soud uloží žalovanému, aby plnil uloženou povinnost. Takový rozsudek je způsobilým exekučním titulem. Pokud by žalovaný neplnil dobrovolně, může oprávněný z tohoto titulu podat návrh na výkon rozhodnutí (exekuční návrh). Pro to, jakým způsobem bude výkon rozhodnutí proveden, je rozhodující, zda jde o peněžité či nepeněžité plnění, zastupitelné nebo nezastupitelné. U zdržovacího či odstraňovacího nároku přichází v úvahu způsob podle § 350 a § 351 o. s. ř. Soud uloží povinnému pokutu (i opakovaně), dokud povinný neplní. Pokuty pak připadají státu. Pokud ale oprávněný požaduje odstranění závadného stavu, je možné, aby oprávněný provedl práci sám, nebo ji provedl někdo jiný, vždy však náklady půjdou k tíži povinného. Pokud jde o plnění nezastupitelné, pak stejně jako v prvním případě soud uloženou povinnost po povinném vymáhá prostřednictvím ukládání pokut.⁵⁴

⁵² Tamtéž.

⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2008, sp. zn.30 Cdo 1354/2006.

⁵⁴ WINTEROVÁ, Alena. Procesní důsledky skupinové žaloby v českém právu, in WINTEROVÁ, Alena, DVOŘÁK, Jan (ed.). *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2005, s. 356.

Opět i u výkonu rozhodnutí (exekuce) lze spatřovat nedostatek úpravy skupinové žaloby, a také „*jak je pro žalobce důležité mít v ruce individuální jmenovité rozhodnutí*“.⁵⁵ Jde o stejnou situaci, kdy žalovaný dobrovolně neplnil na základě uložené povinnosti rozsudkem. Žalobce se ale z různých subjektivních důvodů rozhodne, že povinnost nijak vymáhat nebude a návrh na výkon (návrh na provedení exekuce) nepodá, takže protiprávní stav nadále trvá a může tak nadále působit i vůči dalším osobám. Nezúčastněným osobám, kterým však svědčí stejné právo, brání v dalším postupu překážka věci pravomocně rozsouzené. Je ale možné, aby takový subjekt vedl exekuci sám? Podle § 251 a § 256 o. s. ř. mohou vést vykonávací (nebo exekuční řízení) oprávnění, případně jejich právní nástupci. Vymáhání nesplněné povinnosti na základě rozhodnutí ve prospěch jiné, cizí osoby tak podle současného právní stavu možné není.⁵⁶

2.2. Zahraníční právní úprava hromadných žalob v části rozhodnutí o nich

Hromadná žaloba má své zázemí v zahraničních právních řádech, ať už v zemích se systémem common law, či v evropském kontinentálním systému. Nejdelší tradici má ve Spojených státech amerických jakožto v zemi svého původu, ale propracované právní konstrukce lze najít i v evropských zemích. V tomto směru i Evropská unie vyvíjí snahu o rozvoj kolektivní ochrany práv v členských zemích a to zejména ve spotřebitelských věcech. Hromadné žaloby do svých právních řádů přijala již většina evropských států, v propracovanosti a jejím využití se ale mnoho z nich rozchází. Jak práce předestírá, naše právní úprava má v této otázce vážné nedostatky a pro efektivní a hojnější využití hromadných žalob je třeba velké novelizace a dosáhnout tak komplexnější úpravy ochrany kolektivních zájmů. USA má s tímto institutem sice nejvíce zkušeností, ale jak uvádí P. Smolík „*s ohledem na specifika jejich právního řádu je třeba na tamní právní úpravu pohlížet s určitou rezervovaností.*“⁵⁷ Zákonodárcům se však nabízí inspirace v řadě zemí Evropy jako např. ve Švédsku, nebo nám bližším Polsku.

⁵⁵ WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). *Bulletin advokacie*, 2008, roč. 2008, č. 10, s. 26.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby – současnost a výhled české právní úpravy. In KINDL, Milan, DVOŘÁK, Jan (ed). *Pocita Martě Knappové k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2005, s. 389.

2.2.1. Spojené státy americké

Hromadná žaloba neboli „class action“ spatřuje svůj původ v USA a to již od druhé poloviny 19. století. Modernější podobu však získala v souvislosti s přijetím Federal Rules of Civil Procedure v roce 1938. Konkrétně se pak jedná o článek 23, který upravuje class action. V různých federálních státech její úprava doznala určitých modifikací.

Hromadná žaloba v USA je obecně projednávána a rozhodována místními soudy jednotlivých států. Spor ale zpravidla svým rozsahem přesahuje hranice jednotlivých zemí, v důsledku čehož se řízení často koná před soudem federálním (pokud účastníci pocházejí z jiných států, nebo pokud počet zúčastněných osob je natolik vysoký, že z důvodu obtížnosti sporu je řízení přeměrováno k „vyšší instanci“). Rozsah věcí, v rámci kterých je možné class action uplatit není nijak omezen, zpravidla se však jedná o případy náhrady škody, či protiprávní jednání dotýkající se práv spotřebitelů (nekalá soutěž).⁵⁸ Hromadná žaloba v USA je založena na systému opt-out.

Článek 23 (a) FRCP vyjmenovává základní předpoklady, aby soud návrh žalobce přijal za žalobu hromadnou a to:

- a) skupina oprávněných z téhož zájmu je natolik početná, že je nemožné, aby každý z členů uplatňoval svůj nárok zvlášť,
- b) osoby mají vůči žalovanému totožné nebo podobné zájmy a nároky a ty charakterizují celou skupinu žalobců,
- c) reprezentativní skupina nebo osoba hájící zájmy všech žalobců bude postupovat férově, spravedlivě a náležitě a řádně hájit jejich zájmy.⁵⁹

Pro účely této práce je nejdůležitější částí předmětné úpravy článek 23 (c) FRCP, který upravuje certifikaci hromadné žaloby, oznámení aktivně legitimovaným členům a hlavně závaznost rozsudku (a další jiné otázky týkající se class action). Již zde je možné vidět velký rozdíl oproti české úpravě, kdy u nás všechny tyto otázky nejsou na zákonné úrovni upraveny vůbec nebo jen velmi okrajově a nejasně a výklad je ponechám pouze na právní teorii. Přestože americká úprava je důslednější, není natolik podrobná jak v jiných zemích. S řešením některých otázek je soudce odkázán na judikaturu a výklady soudů (což svým způsobem vychází ze

⁵⁸ PACE, Nicholas M. *Class actions in the United States of America: An over view of the process and the empirical literature* [online]. Global Class Actions Exchange, 2007 [cit. 9. února 2016]. Dostupné na <http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/USA__National_Report.pdf>.

⁵⁹ ALEXANDER, Janet Cooper. *An Introduction to Class Action Procedure in the United States* [online]. Duke University School of Law, 21. června 2000 [cit. 9. února 2016]. Dostupné na <<https://law.duke.edu/grouplit/papers/classactionalexander.pdf>>.

systému common law, pro který je charakteristické soudcovské dotváření práva). Americká úprava rozeznává čtyři typy žalob:

- 1) čl. 23 (b)(1)(A) FRCP - žaloby u nichž je pochybnost nejednotnosti soudního rozhodování (soudy v podobných nebo stejných případech rozhodnou rozdílně),
- 2) čl. 23 (b)(1)(B) FRCP – žaloby u nichž hrozí, že rozhodnutí o individuálním nároku bude mít dopad na další nezúčastněné osoby,
- 3) čl. 23 (b)(2) FRCP – žaloby negatorní, kdy rozhodnutí o nich se bude dotýkat celé žalující skupiny,
- 4) čl. 23 (b)(3) FRCP – žalobci skrze tuto žalobu společně vymáhají hromadně náhrady škody z důvodu efektivnější a ekonomičtější obrany.⁶⁰

Všechny aspekty úpravy článku 23 (c) FRCP jsou pro určení rozsahu závaznosti rozhodnutí o hromadné žalobě důležité, vzájemně na sebe navazují, a proto je nutný rozbor každého z nich k pochopení subjektivní působnosti rozsudku.

Jako první je třeba uvést proces certifikace. Poté, co žalující strana podá žalobu proti žalovanému, je třeba, aby soud toto podání uznal jako žalobu hromadnou. Aby soud takové ověření vydal, musí skupina žalobců jmenovat právního zástupce skupiny a formulovat společné nároky a zájmy. Jde o to, že tato řízení jsou mnohdy natolik skutkově složitá a náročná, že je třeba hlubokých znalostí práva i judikatury, a proto je zde dána povinnost zastoupení advokátem. Právní zástupce nesmí své zájmy povyšovat nad zájmy celé skupiny. Následně po splnění všech těchto podmínek vydá soud procesní usnesení o tom, že se jedná o žalobu hromadnou, ve kterém zároveň vymeze skupinu, určí lhůtu a způsob, jakým mohou členové ze žalující skupiny vystoupit, formuluje předmětné nároky a jmenuje advokáta, který bude žalobce zastupovat (čl. [23(c)(1)(B) FRCP].

Poté, co soud vydá ověření o žalobě, je na místě, aby informoval všechny v něm identifikované osoby o zahájení řízení, o obsahu návrhu a o možnosti využít práva opt-out. Ke každému členovi skupiny by se měla dostat individuální zpráva o všech výše uvedených skutečnostech a to ve srozumitelném jazyce. Pokud individuální informování každého člena není dost dobře možné vzhledem k obrovskému počtu poškozených, je vhodné využít také veřejná média – inzeráty v rozhlase, televizi, úřední desky.⁶¹

⁶⁰ BALARIN, J. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 129 – 130.

⁶¹ Tamtéž, s. 50 – 51.

Nejčastějším způsobem skončení řízení v USA je dosažení smírné dohody mezi oběma stranami. I na takové situace zákonodárce pamatoval v čl. 23 (e) FRCP, kde jsou důkladně upraveny podmínky smíru. Vždy je nutné o dohodě informovat členy skupiny i soud, který musí schválit, zda je taková dohoda spravedlivá vůči všem. Rozhodnutí o schválení smíru bude závazné pro všechny zúčastněné, proto je nutné, aby soud takovýto návrh veřejně projednal, aby se všichni k němu mohli vyjádřit, uplatnit námitky, případně vystoupit z žalující skupiny. Poté až může soud úkon schválit. Tentýž postup pak platí u jakéhokoliv úkonu, kterým účastník disponuje s předmětem řízení (např. zpětvzetí žaloby, uznání nároku).⁶²

Pokud účastníci nedospějí k dohodě, je třeba, aby soud autoritativně rozhodl. V případě žalob podle čl. 23 (b)(1) a (2), se neuplatňuje systém opt-out a všechny osoby jsou vázány výsledkem, i když stojí mimo rámec subjektivní meze právní moci. Tam, kde zákon dává možnost vystoupit ze skupiny, se účinky vyneseného rozsudku vztahují pouze a jen na tu skupinu osob, které se řízení účastnily [čl. 23 (b)(3) FRCP]. Soudy několikrát rozhodly v případech žalob bez opt-out systému, že zúčastněnému žalobci na původním řízení nebrání překážka věci pravomocně rozsouzené v pozdějším uplatňování individuálního nároku o náhradu škody, jinak by mohlo docházet k narušování práva na řádný proces, pokud by zde panovala překážka rei iudicatae.⁶³

2.2.2. Austrálie

Australská class action má podstatně kratší tradici ve své procesní úpravě, pomalu však upevňuje své zázemí a stává se významným instrumentem pro kolektivní ochranu práv žalobců nejen z Austrálie, ale z celého světa. Jedná se o nejhojněji využívaný nástroj hromadné žaloby mimo území USA. Součástí tamější právní úpravy se stala roku 1992 novelizací Federal Court of Australian Act (dále jen „FCAA“), kterou byla do zákona začleněna část IV. pojmenovaná jako „Reprezentativní řízení“.^{64, 65} Nicméně až se začátkem 2. tisíciletí přišlo její větší uplatnění. Kromě této federální úpravy, je režim hromadného řízení individuálně upraven také ve spolkové zemi Victoria a Novém Jižním Walesu.⁶⁶ V práci se však dále budu zabývat pouze federální úpravou.

⁶² Tamtéž.

⁶³ TULUMELLO, Andrew S., WHITBURN, Mark. In: GREER, Marcy Hogan. *A Practitioner's Guide to Class Actions*. 1. vydání. ABA Book Publishing, 2010, s. 606.

⁶⁴ CLARK, Stuart, LOVEDAY, Colin. *Class actions in Australia – An Over view*. [online]. Clayton Utz, 4. srpna 2004, [cit. 12. 2. 2016]. Dostupné na <https://www.claytonutz.com/docs/Class%20Actions_Aug04.pdf>.

⁶⁵ V org. znění *Representative Proceedings*.

⁶⁶ CLARK, Stuart, MCINNES, Ross. *Is Australia the New Class Action Frontier?* [online]. Who's Who Legal, červen 2013, [cit. 12. 2. 2016]. Dostupné na <<http://whoswholegal.com/news/features/article/30562/is-australia-new-class-action-frontier>>.

Základní předpoklady pro uplatnění žaloby jako hromadné zákon vymezuje v čl. 33c odst. 1 FCAA, kterými jsou:

- 1) minimálně 7 osob, jejichž podobné nároky směřují vůči témuž žalovanému
- 2) nároky všech těchto osob jsou či vycházejí ze stejných vztahů, jednání či událostí nebo vyplývají ze stejných nebo podobných okolností
- 3) otázka řešení těchto nároků vyžaduje hromadné rozhodnutí, ať už je takový rozsudek důležitý po skutkové či právní stránce.

Oproti americké class action zde není vyžadována fáze certifikace žaloby za hromadnou. Jakmile je návrh podán u soudu, je zkrátka řízení zahájeno a pokračuje až po jeho meritorní skončení. Žalobu podává zástupce skupiny, k tomu nepotřebuje souhlas všech takto aktivně legitimovaných. De facto, nemusí ani vědět, kdo jsou a kde bydlí. Na rozdíl od americké úpravy není ani vyžadováno, aby společný zájem žalující skupiny byl důležitější než individuální nároky. Soud má však možnost řízení zastavit pokud stejného účelu lze dosáhnout i jinak prostřednictvím jiného nástroje nebo pokud je takové řízení nevýhodné.

Řízení je ovládáno systémem opt-out. Zástupce aktivně legitimovaných může vytvořit popis, kterým bude definovat budoucí členy skupiny. Ten, kdo splňuje takto nastavená kritéria, stává se automaticky jejím členem. Před projednáním věci je soud informuje o návrhu a o probíhající řízení. Zároveň určí lhůtu, po kterou tyto osoby mohou z řízení vystoupit. Zákon také dává možnost v průběhu řízení žalobu nebo případně popis skupiny změnit, čímž se rozšíří okruh osob, které jsou zapojeny do řízení [např. pokud jejich nárok vznikl později po podání žaloby a je podobný kolektivním zájmům (čl. 33K FCAA)]. Společný zástupce skupiny, může početnou skupinu rozdělit do tzv. podskupin, jejichž rozdělovacím kritériem budou podobné nároky charakteristické pro danou podskupinu.⁶⁷ Soud pak může vyloučit podskupinu, případně jednotlivce, s jejich zájmy k samostatnému řízení. (čl. 33S FCAA). Co se týče dispozičních úkonů účastníků řízení ohledně předmětu řízení, vždy je vyžadován souhlas soudu [např. se zpětvzetím žaloby, nebo uzavření dohody o vypořádání nároků žalobců (čl. 33V FCAA)].

Subjektivní rozsah závaznosti rozsudku je vymezen opt-out systémem. Účinky rozhodnutí se vztahují na všechny osoby, které nevyužily práva vystoupit z řízení bez ohledu na to, zda o probíhající jednání věděly či nikoliv. Soud tak v rozsudku musí dostatečně identifikovat všechny osoby, které jim budou vázány (čl. 33ZB FCAA). Kromě toho soud

⁶⁷ Tamtéž.

v rozsudku může také vymezit otázky právní či skutkové, rozsah odpovědnosti žalovaného, přiznání nároků pro členy skupiny, podskupiny nebo individuální nároky ve věcech náhrady škody, či stanovit celkovou výši náhrady škody bez určení částky pro jednotlivce (čl. 33Z FCAA). V případě, že některá ze stran s některým z výroků nesouhlasí, je oprávněna podat odvolání. Za oprávněnou skupinu, tj. za skupinu na straně žalobce odvolání podává zástupce skupiny, resp. podskupiny. Pokud tak neučiní, je k jeho podání oprávněn kterýkoliv její člen. V odvolacím řízení však nelze uplatnit právo opt-out (čl. 33ZC FCAA).

2.2.3. Švédsko

Dne 1. ledna 2003 vstoupil ve Švédsku v platnost zákon Group Proceedings Act⁶⁸ (dále jen GPA), jenž je jednou z prvních úprav hromadné žaloby v Evropě. Cesta k jeho přijetí byla velmi zdoluhavá (již v roce 1991 byla pro tento účel vytvořena speciální komise a až v roce 2002 byl zákon Parlamentem schválen⁶⁹), nicméně na konci byl přijat zákon, který je svým obsahem a procesním rámcem nejpropracovanější úpravou hromadné žaloby (neboli také „group action“) ze všech právních řádů Evropy. Nejčastějšími případy, v nichž švédský žalobce využívá tohoto prostředku obrany, jsou porušování smluv (kupních, nájemních), vadná plnění vůči spotřebitelům, či nároky na náhradu environmentální újmy nebo zdržení se jednání narušující životní prostředí.⁷⁰

GPA rozeznává tři druhy hromadných žalob: (i) *žalobu skupinovou* podanou soukromou fyzickou či právnickou osobou; (ii) *žaloby reprezentativní*, nebo *organizační*, jenž za oprávněné spotřebitele podává sdružení; a (iii) *veřejná žaloba* uplatňována orgánem veřejné moci. Všechny tyto návrhy se projednávají v občanském soudním řízení, před obecnými soudy. Věcně příslušnými soudy jsou soudy okresní, kterým vláda svěřila agendu hromadných žalob, přičemž v každém kraji se musí nacházet alespoň jeden takovýto soud.⁷¹

Některé zvláštní předpoklady pro group action jsou uvedeny v § 8 GPA. Žaloba může být považována za hromadnou jen tehdy, pokud

⁶⁸ V org. znění *Lag om grupprättegång*.

⁶⁹ NORDH, Roberth. *Group Actions In Sweden: Reflections on the purpose of civil litigation, the need for reforms, and a forth coming proposal*. [online]. Duke Law Scholarship Repository, duben 2001, [cit. 14. 2. 2016]. Dostupné na <<http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1205&context=djciil>>.

⁷⁰ SMOLÍK, Petr. *Hromadné žaloby – současnost a výhled české právní úpravy*. In KINDL, Milan, DVORÁK, Jan (ed). *Pocita Martě Knappové k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2005, s. 391.

⁷¹ ERVO, Laura, PERSSON Annina H., LINDBLOM, Thomas. *Sweden: General Collective Redress Mechanism* [online]. British Institute of International and Comparative Law, 2012, [cit. 16. 2. 2016]. Dostupné na <<http://www.collectiveredress.org/collective-redress/reports/sweden/generalcollectiveredress>>.

- a) okolnosti, ze kterých nároky členů skupiny vycházejí, jsou totožné nebo alespoň podobné,
- b) takové řízení nesmí být nepřiměřené, pokud by se některé nároky skupiny podstatně odlišovaly od ostatních nároků,
- c) oprávněné zájmy lze lépe a účinněji vymáhat skrze žalobu hromadnou, než zvlášť v individuálním sporu,
- d) žalobce je oprávněn zastupovat členy skupiny vzhledem k jeho zájmu na řízení a finanční způsobilosti,
- e) žalobce již v návrhu jmenovitě označí členy skupiny a jejich adresy bydliště a dále uvede další potřebné informace pro jejich notifikaci soudem.⁷²

Zvláště požadavek přesné identifikace členů skupiny je velmi přísný. Mnohdy na začátku řízení není žalobci vždy známo, kdo všechno je dotčen protiprávním jednáním žalovaného a koho by tak v žalobě měl označit.

Zvláštní podmínkou pro group action je povinné zastoupení advokátem. Pouze jeho prostřednictvím může skupina podat žalobu k soudu (soud však ve výjimečných případech může udělit výjimku). Nepostačuje však udělení generální plné moci, ale k zastupování ve skupinovém řízení je třeba zvláštní speciální zmocnění (§ 11 GPA). Zřejmým účelem, proč tamější zákonodárce takto nastavil kritéria hromadných žalob, je omezení jejich využití na opravdu jen vhodné a naléhavé případy.

Švédský model řízení o hromadné žalobě není formálně rozdělen na fáze (jako je tomu třeba v USA), i přesto musí projít určitými procesními body. Základním rozdílem hromadné žaloby americké a švédské je ten, že švédské soudy nerozhodují o přijetí žaloby jako hromadné samostatným rozhodnutím, tj. chybí zde proces certifikace. Za důležitý dělicí okamžik však lze považovat vymezování členů skupiny na straně žalobce.⁷³

Řízení je založeno na systému opt-in. Soud (případně žalobce) v návrhu jmenované osoby informuje písemným oznámením či pomocí veřejných sdělovacích prostředků o podané žalobě a dalších okolnostech. Vyzve je, aby potvrdily, zda přistupují do takového řízení a poskytne lhůtu, ve které je třeba takové oznámení soudu doručit (§ 14 GPA). Takovéto osoby se nestávají formálními účastníky řízení, stojí mimo proces a nemohou tak činit úkony v řízení, které svědčí žalobci. Ten naopak po celou dobu vystupujeme jménem celé skupiny a jakékoliv jeho úkony vyvolávají účinky i pro ostatní členy. V případě, že žalobce přestane splňovat

⁷² Tamtéž.

⁷³ WINTEROVÁ, A., SMOLÍK P. In. PAUKNEROVÁ, M., TOMÁŠEK, M. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV., Proměny soukromého práva*, 1. vydání. Praha: Karolinum, 2009, s. 371.

požadavky pro reprezentanta skupiny, soud ustanoví nového. Pokud to není možné (např. pokud žádná osoba nespĺňuje podmínky pro zastupování), pak soud žalobu zamítne (§ 21 PGA).

Vzít žalobu zpět je možné po celou dobu řízení. Pokud zástupce skupiny tak učiní ještě před uplynutím lhůty, kterou soud určil pro přistoupení osob do skupiny, soud řízení bez dalšího zastaví. Pokud však tato lhůta již uplynula, soud nejprve umožní všem zúčastněným, i žalovanému, se k takovému úkonu vyjádřit ohledně dalšího pokračování nebo zastavení řízení a rozhodne s přihlédnutím ke všem stanoviskům. Takovéto usnesení pak nebrání některému z členů uplatňovat individuální nároky samostatným návrhem (čl. 23 a 24 PGA). V případě dohody o smíru mezi žalobcem a žalovaným, má soud privilegium kontroly takového ujednání. Smír nesmí být nespravedlivý či jinak diskriminační vůči členům skupiny, jinak jej soud neschválí. Návrh o schválení smíru soud potvrzuje rozsudkem a vyvolává účinky vůči všem zúčastněným (§ 26 GPA).⁷⁴

V případě systému opt-in je rozsudek vždy závazný pro jen pro ty osoby, které aktivně přistoupily do řízení.⁷⁵ Soud pak ve svém rozhodnutí vyjmenovává všechny osoby, které budou jeho výsledkem a účinky vázány. Pokud je to možné, může rozhodnout i přímo o individuálních nárocích označených osob, vždy samostatným výrokem, jinak rozhodne jen o společných otázkách celé skupiny a jednotlivé členy odkáže s individuálními nároky k dalšímu samostatnému řízení (čl. 27 PGA). Ohledně výkonu rozhodnutí zákon nestanovuje zvláštní pravidla. Všichni členové skupiny tak vystupují v exekučním řízení jako strana oprávněná, jejichž jménem ale opět jedná společný zástupce.⁷⁶

2.2.4. Polsko

Snad nejbližší z důvodu historického i právního vývoje má k české právní úpravě Polsko. Původně socialistický stát v průběhu posledních třech dekad pomalu prochází právním obrozením nejen civilního procesu. Podobně jako u nás, byly soudní spory vždy založeny jen na prvku individuality. S postupem času však stále rostla potřeba zajistit lepší přístup ke

⁷⁴ KARLSSON, Rolf, KJAER, Erik. *Class action in Sweden – a brief introduction* [online]. Law Europe International, duben 2008, [cit. 16. 2. 2016]. Dostupné na <http://www.laweurope-international.com/articles_pdf/Sweden/Class_action_Sweden.pdf>.

⁷⁵ LINDBLOM, Henrik. *The globalization of Class Actions* [online]. Global Class Actions Exchange, 6. prosince 2007, [cit. 17. 2. 2016]. Dostupné na <http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Sweden_National_Report.pdf>.

⁷⁶ ERVO, Laura, PERSSON Annina H., LINDBLOM, Thomas. *Sweden: General Collective Redress Mechanism* [online]. British Institute of International and Comparative Law, 2012, [cit. 16. 2. 2016]. Dostupné na <<http://www.collectiveredress.org/collective-redress/reports/sweden/generalcollectiveredress>>.

spravedlnosti pro větší počet jednotlivců, kteří byli poškozeni stejným jednáním jedné společnosti, avšak vést samostatně spor by pro ně, vzhledem k vymáhané částce, bylo zbytečné.

První základní rámec hromadné žalob⁷⁷ Polsko přijalo do své procesní úpravy v souvislosti se vstupem do Evropské unie v roce 2004. Od té doby snahy o zavedení hromadných řízení do právního řádu sílily. Výsledkem bylo 17. 12. 2009 přijetí komplexního a samostatného Zákona o zjišťování nároků ve skupinovém řízení, který nabyl účinnosti 19. 7. 2010 (dále jen „ZSŘ“)^{78,79}, jde tak o poměrně novou úpravu. Jedná se dozajista o pozitivní vývoj kolektivní právní ochrany a krok správným směrem. Zákon má omezenou věcnou působnost, dle čl. 1 odst. 2 ZSŘ se vztahuje pouze na případy „ochrany spotřebitele, odpovědnosti za škodu způsobenou nebezpečnými výrobky a deliktní způsobilost“. Naopak z hromadného řízení jsou vyloučeny nároky na ochranu osobních zájmů (jméno, pověst, zdraví, atd.).

I tato hromadná žaloba ve svém jádru vychází z americké class action a ačkoliv jde o dva zcela odlišné právní systémy (common law a civil law systém), přesto i zde lze v některých otázkách najít podobnost. Základním předpokladem k zahájení skupinového řízení je minimální počet 10 osob, které uplatňují tytéž nároky vůči jednomu žalovanému. Jejich oprávnění navíc musí vycházet se stejného skutkového nebo právního základu, jsou to tzv. nároky stejného druhu. V případě peněžitých nároků je navíc nutné splnění ještě zvláštní podmínky a to aby nároky byly přibližně stejně vysoké (jde o velmi neobvyklý předpoklad ve srovnání s evropskou i angloamerickou úpravou).⁸⁰

Všichni oprávnění nositelé téhož hmotněprávního nároku si musí zvolit společného zástupce, který bude před soudem hájit jejich zájmy a vystupovat navenek. Může jím být člen skupiny, nebo tzv. „místní ochránce práv spotřebitelů (čl. 4 ZSŘ). Celé řízení však jedná svým jménem, ale s účinky pro celou skupinu. Tento reprezentant má poměrně široká procesní oprávnění – podává žalobu k soudu, uděluje plnou moc advokátovi, má notifikační povinnost, může přistoupit i k výkonu rozhodnutí, a mnoha další. Ne ale ve všech procesních otázkách je jeho postavení takto výsostné. Naopak sám musí nést náklady na řízení i zastoupení a při důležitých procesních úkonech jako zpětvzetí žaloby, uzavření smíru s protistranou či omezení

⁷⁷ Jednalo pouze zatím o úpravu ochrany kolektivních práv ve spotřebitelských věcech.

⁷⁸ V org. znění *Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym*, Dz. U. 2010 nr. 7 poz. 44.

⁷⁹ TULIBACKA, Magdalena. *Poland: Overview* [online]. British Institute of International and Comparative Law, 2012, [cit. 20. 2. 2016]. Dostupné na <<http://www.collectiveredress.org/collective-redress/reports/poland/overview>>.

⁸⁰ ADAMIN, Monika. *Specific nature of Polish Group Action under the Law of 17 December 2009* [online]. Polish Private Law, 3. 4. 2015, [cit. 18. 2. 2016]. Dostupné na <<http://polishprivatelaw.pl/specific-nature-of-polish-group-action-under-the-law-of-17-december-2009/>>.

vymáhaného nároku musí nejprve vyčkat na jejich schválení soudem, než je učiní. Navíc může dojít i ke změně zástupce, navrhne-li to více jak polovina zúčastněných osob (čl. 18 ZSŘ).

Pokud jsou splněny všechny podmínky pro uznání žaloby jako hromadné, soud vydá rozhodnutí o její certifikaci. Jinak žalobu odmítne a nároky se budou projednávat individuálně v nalézacím řízení. V takovém rozhodnutí soud uvede, kdo je účastníkem řízení, jaké nároky žalobce uplatnil, jaká je odměna advokáta.

Polský model hromadné žaloby je založen na systému opt-in (ačkoliv původní návrh zákona počítal s oprávněním opt-out). Osoby mohou přistoupit k řízení ve lhůtě 2 měsíců. Výzvu o tom soud zveřejní v Právních a Hospodářských Rozhledech.⁸¹ Po marném uplynutí lhůty, již není možné se hromadného řízení zúčastnit. Výjimkou je situace, kdy osoba, která svůj nárok stačila uplatnit v individuálním řízení, se později dozví o řízení o hromadné žalobě a rozhodne se tak k intervenci. Soud pak původní řízení zastaví. Naopak, vzhledem k systému opt-in, pokud by se člen žalující skupiny v průběhu řízení rozmyslel se svou účastí na skupinovém řízení, protože např. rozsudek by byl pro něj nevýhodný, nespravedlivý, může z řízení vystoupit a svůj nárok uplatňovat zvlášť v individuálním řízení.

Naopak v mnoha ohledech ZSŘ ne příliš podrobně upravuje průběh hromadného řízení a tak se na obecné procesní otázky použije subsidiárně polský občanský soudní řád⁸² (zejména ohledně zahájení řízení, doručování, dokazování, atd.). Dle speciální úpravy ZSŘ hromadné žaloby projednávají a rozhodují okresní soudy (nejnižší instance) vždy v tříčlenném senátu. Samotný průběh řízení je členěn do dvou fází (podobně jako USA). V první fázi žalobce prostřednictvím právního zástupce podá žalobu na soud, ten ji doručí protistraně. Následně se zkoumá, zda návrh splňuje podmínky pro uznání žaloby za hromadnou, pokud ano vydá soud rozhodnutí o certifikaci. Pokud to není napadeno odvoláním některým z účastníků, končí první fáze hromadného řízení. Poté je na řadě notifikace o možnosti připojení se k hromadné žalobě a utváří se tak žalující skupina proti žalovanému. Následuje projednání věci a vydání rozsudku.⁸³

Soud v rozsudku vyjmenovává všechny členy skupiny, v případě úspěchu ve věci určuje i jejich nároky vůči žalovanému, jejich výši a také náklady řízení. Překážku věci pravomocně rozsouzené ZSŘ speciálně neupravuje a je tak třeba aplikovat obecnou úpravu. Konkrétně se jedná o čl. 366 občanského soudního řádu. Překážka rei iudicatae u hromadných žalob je velmi

⁸¹ V org. znění *Monitor Sądowy i Gospodarczy*.

⁸² V org. znění *Kodeks postępowania cywilnego*, Dz.U. 1964 nr 43 poz. 296.

⁸³ TULIBACKA, Magdalena. *Poland: Overview* [online]. British Institute of International and Comparative Law, 2012, [cit. 20. 2. 2016]. Dostupné na <<http://www.collectiveredress.org/collective-redress/reports/poland/overview>>.

podobná jako ta v českém civilním procesu v § 159a odst. 2 o. s. ř. Konečný rozsudek, který nebyl napaden odvoláním, je pravomocný co do předmětu rozsudku, právního základu a pro účastníky toho konkrétního řízení. M. Tulibacka k tomu uvádí: „*konečný rozsudek váže strany i soud, který jej vydal, jakož i jiné soudy, státní orgány a orgány veřejné správy. Podstatou konečnosti je, že ti, jež jsou vázáni rozsudkem, nemůžou popřít jeho existenci, nebo popírat konečný právní stav, který rozsudek potvrzuje.*⁸⁴ Výsledek sporu dopadá i na přistoupivší osoby.

Při vymezení, pro jaký okruh osob je rozsudek závazný, je výchozím kritériem, že polský model skupinového řízení je založen na opt-in systému. Ti, kteří vstoupili do řízení, jsou vázáni účinky rozhodnutí a v téže věci již nemohou uplatňovat individuálně své nároky. Naopak zahájení individuálního sporu nebrání, pokud osoba hodlá žalovat tentýž nárok, který byl předmětem skupinového řízení vůči témuž žalovanému a to v případě, že nevyužila práva opt-in anebo ze skupiny vystoupila. Rozumně však lze předpokládat, že soud při rozhodování o individuálním nároku bude vycházet z rozsudku, který vydal ve skupinovém řízení. V komparaci s českou úpravou není polský mechanismus překážky věci rozsouzené až tak svazující a je flexibilnější.

V případě, že žalovaný dobrovolně neplní, může žalobce přistoupit k vymožení povinnosti soudem. Přitom je důležité, zda jde o plnění peněžité nebo nepeněžité (negatorní žaloby). V prvním případě soud již v rozsudku jmenuje všechny zúčastněné, jejich nároky a určí jejich výši, a výrok, kterých se jich týká je pro ně samostatným exekučním titulem. Každý je pak z tohoto titulu individuálně oprávněn k exekučnímu řízení. Při nepeněžitém plnění je k podání exekučního návrhu oprávněn pouze žalobce, leda pokud by ten otálel s vymáháním určené povinnosti déle jak 6 měsíců, může exekuční návrh podat, kterýkoliv ze zúčastněných (čl. 22 ZSŘ).

2.2.5. Hromadná žaloba na poli Evropské unie

Hromadná žaloba se také stala předmětem zájmu legislativců Evropské Unie (dále také jen EU). Snahy o zavedení subsidiární unijní úpravy hromadné žaloby se prozatím soustředí jen na oblast spotřebitelského práva, zejména na negatorní nároky odstranění závadného stavu či zdržení se protiprávního jednání.⁸⁵ Přitom do budoucna lze očekávat vývoj kolektivní ochrany práv i směrem k otázkám soutěžního práva, v poskytování ochrany životního

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2009/22/ES ze dne 23. dubna 2009, o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů (kodifikované znění), Úř. věst. L 110, 1, května 2009, s. 30.

prostředí, finančních služeb či investic. V otázce náhrady škody jsou dotčené subjekty odkázány na vnitrostátní úpravu.⁸⁶

Evropský parlament se přesto k otázce přijetí společné unijní úpravy kolektivních žalob staví s velkou opatrností. V roce 2012 přijal usnesení „*Směrem k soudržnému evropskému přístupu ke kolektivnímu odškodnění*“, v němž vytyčuje hlavní cíle v souvislosti se zavedením kolektivní ochrany práv na poli EU. Téměř všechny státy Evropy již přijaly hromadnou žalobu do svých právních řádů. Existuje tak široká paleta úprav kolektivní ochrany, což může působit v některých případech problémy, zejména v přeshraničních sporech. Proto Evropský parlament i Evropská komise vyvíjí činnost k zavedení unijního mechanismu hromadných žalob, který by byl vlastní všem členským státům. Vytyčují základní otázky společné úpravy.⁸⁷

Základním principem, na který je třeba při tvorbě nové úpravy klást důraz je, aby byla v souladu s myšlenkami a zásadami evropské právní kultury, respektovala právní řády jednotlivých států, a všem účastníkům řízení tak byl zajištěn stejný přístup ke spravedlnosti. Evropská komise ve svém Doporučení⁸⁸ vytyčuje nutnost zavádění pojistek a záruky k vytvoření kontrolního mechanismu hromadných žalob, aby se předešlo zneužívání hromadných žalob a naopak, aby byla efektivněji využívána. Cílem je zavést jednotná pravidla a zásady pro hromadné spory v rámci celé EU, zajistit jejich implementaci do vnitrostátních úprav a usnadnit tak přístup ke spravedlnosti.

Jak uvádí A. Pavel: „*Evropský přístup ke kolektivnímu odškodňování musí být založen na principu opt-in, podle něhož by měli být poškození jednoznačně identifikováni.*“⁸⁹ Bylo by nutné zajistit dostatečné informování potencionálních žalobců prostřednictvím televize, rádia, internetu. Přistoupit do řízení by pak bylo možné kdykoliv do ukončení řízení. Zároveň by každému z přistoupivších členů měla být poskytnuta možnost vystoupení kdykoliv v řízení a to až do vynesení rozsudku (nebo jiného urovnání sporu).⁹⁰

⁸⁶ PAVEL, Aleš. *Hromadné žaloby ve spotřebitelských sporech - rychlejší a účinnější ochrana práv spotřebitelů?* [online]. Pravniprostor.cz, 9. února 2014 [cit. 21. února 2016]. Dostupné na <<http://www.prawniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/hromadne-zaloby-ve-spotrebitelskych-sporech-rychlejsi-a-ucinnejsi-ochrana-prav-spotrebitelu>>.

⁸⁷ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 2. února 2012 k dokumentu „*Směrem k soudržnému evropskému přístupu ke kolektivnímu odškodnění*“ (2011/2089(INI)).

⁸⁸ Doporučení Evropské komise č. 2013/396/EU ze dne 11. června 2013, o společných zásadách pro prostředky kolektivní právní ochrany týkající se zdržení se jednání a náhrady škody v členských státech v souvislosti s porušením práv přiznaných právem Unie, Úř. věst. L 201, 27. července 2014.

⁸⁹ PAVEL, Aleš. *Hromadné žaloby ve spotřebitelských sporech - rychlejší a účinnější ochrana práv spotřebitelů?* [online]. Pravniprostor.cz, 9. února 2014 [cit. 21. února 2016]. Dostupné na <<http://www.prawniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/hromadne-zaloby-ve-spotrebitelskych-sporech-rychlejsi-a-ucinnejsi-ochrana-prav-spotrebitelu>>.

⁹⁰ Tamtéž.

Evropský parlament si taktéž klade za cíl určit základní kritéria, která jasně vymezí, jaké organizace jsou oprávněny k podání reprezentativní žaloby. Přitom vychází ze směrnice 2009/22/ES o žalobách na zdržení se jednání oblasti ochrany zájmů spotřebitelů, konkrétně z článku 3⁹¹, který stanoví, že oprávněným subjektem je „každý subjekt nebo organizace, které byly zřízeny řádně podle práva členského státu a mají oprávněný zájem zajistit dodržování ustanovení v čl. 1”⁹² Tím může být zejména subjekt veřejnoprávní, který v daném státě odpovídá výhradně za ochranu zájmů zastupovaných subjektů nebo soukromoprávní organizace, jejichž hlavním cílem je hájit práva poškozených.⁹³ Podobně se k této otázce staví Evropská komise, která navíc požaduje vysokou mírou odbornosti a dostatečnou kapacitu finančních a lidských zdrojů pro účelnou obhajobu ohrožených kolektivních zájmů.⁹⁴

Dalším důležitým prvkem kolektivního řízení by také mělo být ověřování přípustnosti návrhu. Každý členský stát by měl zavést proces přezkumu žaloby, zda splňuje požadavky pro uznání žaloby za reprezentativní, zda neexistuje překážka litispendence či zda, je návrh vůbec opodstatněný. V neposlední řadě je také nutné určit pravidla pro určení příslušnosti u přeshraničních sporů (účastníci pocházejí z různých členských států).⁹⁵ Otázkou je, zda takto nastavený systém kolektivního řízení, který obsahuje mnoho pojistek, spíše neodradí účastníky řízení se do takového řízení pouštět.

⁹¹ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 2. února 2012 k dokumentu „Směrem k soudržnému evropskému přístupu ke kolektivnímu odškodnění“ (2011/2089(INI)), bod 20.

⁹² Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2009/22/ES ze dne 23. dubna 2009, o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů (kodifikované znění), Úř. věst. L 110, 1, května 2009, s. 32.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Doporučení Evropské komise č. 2013/396/EU ze dne 11. června 2013, o společných zásadách pro prostředky kolektivní právní ochrany týkající se zdržení se jednání a náhrady škody v členských státech v souvislosti s porušením práv přiznaných právem Unie, Úř. věst. L 201, 27. července 2014, bod 4.

⁹⁵ Tamtéž bod 8, 9 a 17.

3. Náklady řízení a jejich financování

Jednou z nejdůležitějších otázek pro efektivní využití hromadných žalob jsou bezesporu náklady řízení. Pro poškozeného jsou hlavním motivem, zda se bude řízení účastnit. Zajímá ho především, jak moc ho to bude stát a jak dlouho celý proces potrvá. Přesto je pro hromadně poškozené osoby mnohem výhodnější účast ve skupinovém řízení, neboť individuální spory jsou finančně nákladnější ve srovnání s vymáhanou částkou, která je často bagatelní hodnoty.

Částky na pokrytí nutných, účelných výdajů jsou u hromadných žalob mnohdy velmi vysoké. Následující kapitola se tak zabývá nejen otázkou náhrady nákladů řízení, ale také možnostmi, jak a odkud získat prostředky k jejich pokrytí. Nejprve se opět zaměřím na právní úpravu v České republice a následně na to, jak systém financování a náhradové povinnosti funguje v zahraničním právním prostředí.

3.1. Financování

Ne všechny výdaje, které jsou spojené s výkonem soudní moci, představují náklady řízení. Těmi jsou pouze ty výdaje, které je třeba účelně vynaložit v souvislosti s uplatňovaným nárokem. Jedná se tak zejména o soudní poplatek, který je třeba zaplatit při podání návrhu na zahájení řízení, odměnu advokáta, pokud v řízení účastníka právně zastupuje a v neposlední řadě do nich patří i náklady na dokazování (znalečné, svědečné⁹⁶). Může se zdát, že vzhledem k počtu poškozených, kterých mohou být statisíce, budou náklady na řízení enormně vysoké. Ale naopak, jak výstižně P. Lavický uvádí: „*je (...) podstatný rozdíl ve výši nákladů řízení, které by vznikly, kdyby se takové dokazování provádělo jedenkrát a v případě, kdy se dokazování ohledně identických skutečností stejnými důkazními prostředky provádí v každém řízení znovu; nejde přitom toliko o náklady dokazování, ale rovněž o náklady zastoupení advokátem, soudní poplatky, případně i další druhy nákladů.*“⁹⁷

Každý z účastníků přebírá finanční odpovědnost za své vynaložené náklady, které k důvodnému uplatňování práv vynaloží. Stěží si lze ale představit, že jeden z těch tisíce poškozených by měl, jako žalobce, sám platit všechny výdaje, které v souvislosti se skupinovým řízením vzniknou. Proto základním způsobem, jak pokrýt tyto výdaje, je, že všichni členové skupiny poměrně přispívají určitou částkou. Toto je ale možné pouze v případě systému opt-in, kde je předem specifikována celá skupina a její členové. Každá osoba, která

⁹⁶ Zdaleka nejde o taxativní výčet, nelze opomenout hotové výdaje účastníků a jejich zástupců jako cestovné, a případný ušlý zisk nebo tlumočné, náklady na veřejné oznámení a náhradu daně z přidané hodnoty.

⁹⁷ LAVICKÝ, Petr a kol. *Moderní civilní proces*. 1. Vydání. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, s. 243.

chce přistoupit do řízení, musí nejprve poskytnout finanční „příspěvek“ pro účely řízení. Tato povinnost musí být předem známa, aby všichni mohli zvážit, zda se řízení i za těchto podmínek budou účastnit. Rizikem ale je, že to může poškozené od přistoupení odradit, neboť v poměru s oním příspěvkem jsou jejich nároky ještě menší.⁹⁸

3.1.1. Zvláštní způsoby financování

Skupinové řízení je náročné nejen po stránce ekonomické, ale i odborné i časové. Častá je tak situace, kdy nejen finanční záštitu nad řízením přebírají třetí osoby. Zejména se jedná o advokátní kanceláře nebo finanční ústavy, jako např. pojišťovny i banky. V některých zemích je dokonce i možné využít peněžité prostředky z veřejných zdrojů.

Advokátní kanceláře dříve velmi často přebíraly žalobní iniciativu, zejména v USA, především za účelem zisku. Dnes podávají žalobu hlavně po předchozí dohodě s poškozenými. Advokát přebírá vedení sporu, ale také i placení veškerých jeho nákladů a do řízení přispívá svou odborností, jelikož ta vyžadují skvělé argumentační schopnosti a také jsou velmi časově náročná. Advokát a členové skupiny uzavírají společně dohodu o odměně advokáta.⁹⁹, která se odvíjí podle toho, jak jsou ve sporu úspěšní. Ta spočívá v tom, že advokát předem souhlasí s tím, že zaplatí veškeré výdaje na soudní spor, ale za to má právo na určitou procentuální podíl z celkové výše přisouzeného nároku, pokud dovede spor k pozitivnímu výsledku¹⁰⁰. Takovéto dohody o výsledkové odměně však v Evropské unii nejsou možné a to na základě Doporučení Evropské komise.¹⁰¹ Advokáti nesou však i procesní rizika, například pokud spor prohrají, nemají nárok na žádnou odměnu a náhradu výdajů.

V případech reprezentativních žalob přebírají otázku financování řízení spolky nebo jiné organizace, které v řízení vystupují jako reprezentant žalující skupiny. Často získávají peněžní prostředky z vlastní (vedlejší) hospodářské činnosti, ale také disponují účelově vázanými prostředky (dary, příspěvky, dotace).¹⁰²

⁹⁸ BALARIN, J. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 106 – 107.

⁹⁹ V zahraniční literatuře lze nalézt pod pojmem tzv. *contingency fees*.

¹⁰⁰ ALEXANDER, Janet Cooper. An introduction to Class Action Procedure in the United States . [online] Debates over Group Litigation in Comparative Perspective, delivered at Geneva, 21 - 22 July 2000 [cit. 5. 3. 2016] Dostupné na < <http://www.classactionslab.ca/library/an-introduction-to-class-action-procedure-in-the-united-states/>>.

¹⁰¹ Doporučení Evropské komise č. 2013/396/EU ze dne 11. června 2013, o společných zásadách pro prostředky kolektivní právní ochrany týkající se zdržení se jednání a náhrady škody v členských státech v souvislosti s porušením práv přiznaných právem Unie, Úř. věst. L 201, 27. července 2014, bod 30.

¹⁰² BALARIN, J. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 109 – 110.

Dalším možným způsobem, jak pokrýt nutné výdaje v řízení, je prostřednictvím finančních institucí. Zejména se bude jednat o pojišťovny, nelze ale vyloučit ani banky. Pojišťovna, v případě, že spor bude opodstatněný, může žalující skupině poskytnout pojištění právní ochrany. Pakliže ti jsou následně ve sporu úspěšní, stejně jako advokátní kanceláře mají právo na podíl na přisouzeném peněžitém nároku. Podobně je tomu také, pokud banka poskytuje poškozeným úvěr.

Poslední možností je financování z veřejných zdrojů. Žalobce může čerpat prostředky z veřejných fondů, pokud hromadná žaloba svým rozsahem překračuje zájem skupiny a sleduje veřejný zájem. Aby orgán veřejné moci poskytl prostředky z veřejných zdrojů, je nutné, aby nárok skupiny měl vysokou naději na úspěch. V případě, že soud žalující straně přizná právo náhrady nákladů řízení, poškození musí refundovat poskytnuté zdroje.¹⁰³

3.2. Náhrada nákladů řízení v české právní úpravě

System náhradové povinnosti je vlastní zejména evropskému právnímu systému. Jak je již výše uvedeno, obecně platí zásada, že každá z procesních stran nese náklady řízení sama individuálně. Ta strana, která je pak ale ve sporu úspěšná, má právo na jejich náhradu. Výrok o nákladech vždy ale bude zavazovat jen žalobce a žalovaného.¹⁰⁴ Otázkou je, jak nebo zda vůbec, se úsilí kolektivního zástupce jako žalobce zohlední při rozhodování o náhradě nákladů řízení a jejich výši.

Česká civilní úprava nepřijala hromadnou žalobu za vlastní, a tak není divu, že ani náhrada nákladů řízení není ve vztahu k nim upravena speciálně. Proto se bude aplikovat obecné ustanovení § 142 o. s. ř., které upravuje obecnou zásadu úspěchu ve věci. Říká, že: „Účastníku, který měl ve věci plný úspěch, přizná soud náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch neměl.“ Strana, která tak důvodně hájila své zájmy má právo na náhradu nákladu řízení po straně, která spor prohrála. V případě spotřebitelských sporů, kdy žalovaná jistina mnohdy dosahuje maximálně do 10 000 Kč, je ale také dle Ústavního soudu nutné pro přiznání náhrady nákladů řízení vždy zohlednit, v jakém poměru by náklady byly vzhledem k vymáhané částce, aby výrok o nákladech byl spravedlivý pro obě strany sporu.¹⁰⁵

¹⁰³ WINTEROVÁ, A., SMOLÍK P. In. PAUKNEROVÁ, M.; TOMÁŠEK, M. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV., Proměny soukromého práva*, 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009, s. 372.

¹⁰⁴ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 106.

¹⁰⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 3923/11.

Výjimku z tohoto pravidla představuje moderační právo soudu.¹⁰⁶ Soud může zcela nebo z části nepřiznat oprávněnému náhradu nákladů řízení, pokud by nahrazovací povinnost měla likvidační charakter pro povinného. Soud ohledně odměny kolektivního zástupce nerozhoduje, a proto platí dohoda, kterou si poškození s žalobcem sjednali na počátku řízení.

3.3. Náklady řízení v zahraničních právních řádech

Ve vybraných právních řádech vyjma USA jsou si výše uvedené metody financování nebo náhrady nákladů řízení velmi podobné. Nejvíce specifický systém má USA, naopak v Austrálii, Švédsku i Polsku je náhradová povinnost založena na stejném principu a to, že „ten, kdo prohrál, platí“. Každý z těchto zahraničních právních řádů přijal speciální úpravu class action ve zvláštním zákoně, v nichž je i částečně upravena otázka nákladů řízení. Jde tak o další z mnoha rozdílů oproti kolektivní ochraně práv v českém právním prostředí.

- **USA**

Ve Spojených státech se neuplatňuje systém náhradové povinnosti, tak jak je znám v Evropě. Soud nerozhoduje samostatným výrokem, že ten, kdo ve věci neměl úspěch je povinen uhradit veškeré náklady druhé straně. Každý hradí své nutné výdaje sám. Přesto žalobci, pokud obhájil nároky všech poškozených, náleží náhrada vynaložených výdajů, případně i odměna.

Finanční záštitu nad skupinovým řízením v USA přebírají třetí osoby, nejčastěji advokátní kanceláře. Zastupovaní členové s advokátem uzavírají dohodu o výsledkové odměně (contingency fees). Takto sjednaná odměna může činit 20 až 30% celkového přiznaného nároku žalující skupině. V případě, že ale žalobce spor prohraje, advokát nedostane nic. Tento způsob financování byl v Spojených státech často kritizován, z důvodu, že vyvolává mezi advokátními kancelářemi ziskuchtivý boj. Soudy však již dohlížejí a regulují přiměřenost odměňování a postupem času tak dochází k nápravě.¹⁰⁷

- **Austrálie**

Naopak v Austrálii je dohoda mezi poškozenými a advokátem, o odměně podle výsledku ve věci, zakázána a platí tak advokátní tarif. Je však možné povolit výjimku, přitom

¹⁰⁶ Viz § 150 o. s. ř. které říká, že: „*Jsou-li tu důvody hodné zvláštního zřetele, nebo odmítne-li se účastník bez vážného důvodu zúčastnit prvního setkání s mediátorem nařízeného soudem, nemusí soud výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat*“.

¹⁰⁷ BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 109.

vždy takovou dohodu vždy musí schválit soud, který zároveň i určí, maximální výši takovéto odměny. Upřednostňuje se také i financování z veřejných fondů. Pro tyto účely byl v Austrálii zřízen tzv. „*justice fund*“.

Při určení náhradové povinnosti v Austrálii platí zásada úspěchu ve věci. Z tohoto titulu vzniká právní vztah pouze mezi procesními stranami (čl. 33ZJ FCAA)¹⁰⁸. Zastupování členové skupiny jsou povinni hradit jen ty náklady, které vznikly v souvislosti s jejich individuálním nárokem (čl. 33R FCAA). Zejména se bude jednat o náklady spojené s dokazováním.

- **Švédsko**

Švédská právní úprava ohledně nákladů řízení a jejich financování je velmi podobná té australské. Kolektivní zástupce tak nese břemeno nákladů sám. Může však využít prostředky z veřejných (státních) fondů bez ohledu na to, zda se jedná o žalobu reprezentativní či skupinovou. V případě, že soud dá za pravdu žalobci a přizná mu právo na náhradu nákladů řízení, měl by je žalobce refundovat zpět. Členové žalující skupiny jsou odpovědní zástupci, že pokud žalovaný nemá dostatek prostředků k náhradě nákladů, uhradí jeho vynaložené výdaje na řízení a to z důvodu, že důvodně a úspěšně hájil jejich zájmy (čl. 34 GPA).

Zákon obecně zakazuje systém amerických contingency fees. Existuje však výjimka v podobě tzv. rizikové dohody¹⁰⁹ mezi žalobcem a advokátem, podle které se odměna právního zástupce stanoví sice ohledem na to, jak je žalobce ve věci úspěšný, avšak v případě že žalobce spor prohraje, má advokát nárok jen odměnu sníženou. Takovou dohodu vždy musí schválit soud, který dohlíží na to, zda je takové ujednání spravedlivé pro všechny členy skupiny. (čl. 38 GPA).¹¹⁰

- **Polsko**

Polsko je české úpravě nejbliže. I zde platí zásada, že „ten kdo prohrál, platí“¹¹¹. Soudní praxe se ale rozchází při určování povinnosti platit soudní poplatek, zda jej platí jen kolektivní zástupce jako žalující subjekt nebo všichni členové skupiny. V prvním případě, kdy soudní poplatek bude platit žalobce, není vyloučeno, aby členové skupiny poměrně přispěli. Soudní poplatek činí 2% hodnoty předmětu sporu, minimálně výše je však 30 PLN a dokonce je dána

¹⁰⁸ CLARK, Stuart, HARRIS Christina. The Push to Reform Class Action Procedure in Australia: Evolution or Revolution? *Melbourne University Law Review*, 2008, roč. 32, č. 3, s. 790.

¹⁰⁹ V org. znění *riskavtal*.

¹¹⁰ ERVO, Laura, PERSSON Annina H., LINDBLOM, Thomas. *Sweden – II. General Collective Redress Mechanism* [online]. British Institute of International and Comparative Law, 2012, [cit. 25. 2. 2016]. Dostupné na <<http://www.collectiveredress.org/collective-redress/reports/sweden/generalcollectiveredress>>.

¹¹¹ Tuto zásadu upravuje subsidiární právní úprava § 98 občanského soudního řádu.

i maximální hodnota soudní poplatku 100 000 PLN. Břemeno finanční odpovědnosti nese kolektivní zástupce. V Polsku prozatím neexistuje možnost financování z veřejných fondů nebo možnost (kvazi)pojištění právní ochrany. Stále častěji tak i zde přebírají advokátní kanceláře v rámci právního zastoupení starost o zajištění prostředků k náhradě výdajů.¹¹² Zákon o skupinovém řízení nijak nezakazuje sjednání dohody o výsledkové odměně. Často je také řízení financováno z prostředků ze státní pokladny. Žalobce může soud požádat o osvobození platit soudní výlohy (soudní poplatek případně i náklady na dokazování), pokud není schopen je pokrýt.

Pro případ dostatečného pokrytí nákladů řízení, může polský soud rozhodnout o povinnosti žalobce složit zálohu (čl. 8 ZSŘ). Záloha nesmí být vyšší než 20% hodnoty sporu. V případě, že žalovanému vznikne povinnost zaplatit nějaké větší náklady (např. v souvislosti se zpracováním znaleckého posudku, nebo jiné výdaje), může soud požádat, aby ty byly hrazeny z oné zálohy. V případě, že ale žalobce zálohu nezaplatí, soud žalobu odmítne. Přistupuje zde tak navíc, v některých případech, i zvláštní podmínka řízení. V Polsku je také možné, aby soud ve zvláště odůvodněných případech rozhodl, že žalovaný uhradí žalobci jen část nákladů. (moderační právo soudu).¹¹³

▪ *Evropská unie*

Snahy Evropské unie se zavedením společných zásad uplatňování kolektivní ochrany práv se také promítají do otázky financování a náhrady nákladů řízení. Evropská Komise klade důraz na transparentnost financování třetími osobami. Již na samém počátku řízení by mělo být známo, odkud pochází peněžní prostředky, které bude žalobce na financování svých kroků využívat. Je přitom striktně zakázáno, aby třetí osoba poskytnutím prostředků, žalobce v procesních úkonech jakkoli ovlivňovala, a to včetně uzavírání dohody o smíru.¹¹⁴ Evropský parlament upozorňuje také na to, že je třeba se vyvarovat těch nešvarů jako v USA, kdy žalobní iniciativu přebírali advokátní kanceláře zastupující tisíce až statisíce poškozených jen za vidinou snadné a výhodné investice bez ohledu na to, zda je vedení sporu opodstatněné¹¹⁵. Je tak nutné i určit dostatečná pravidla pro výpočet odměny za právní zastoupení, aby ziskuchtivé advokátní

¹¹² TULIBACKA, Magdalena. *Poland* [online]. British Institute of International and Comparative Law, 2012 [cit. 20. 2. 2016]. Dostupné na <<http://www.collectiveredress.org/collective-redress/reports/poland/overview>>.

¹¹³ TULIBACKA, M., GORAL, R. An Update on class action and Litigation Funding in Poland [online]. The Global Class Actions Exchange, listopad 2011, [cit. 2. 3. 2016]. Dostupné na <http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Polish_civil_justice_updatePDF.pdf>.

¹¹⁴ Doporučení Evropské komise č. 2013/396/EU ze dne 11. června 2013, o společných zásadách pro prostředky kolektivní právní ochrany týkající se zdržení se jednání a náhrady škody v členských státech v souvislosti s porušením práv přiznaných právem Unie, Úř. věst. L 201, 27. července 2014, bod 14 – 16.

¹¹⁵ Viz např. *Wal-Mart Stores Inc. v. Dukes et al.* ze dne 20. 6. 2011, 564 U. S., 131 S. Ct. 2541.

kanceláře nepodbízely ke zbytečným soudním sporům. Zakázány by měly být i výsledkové odměny.^{116, 117} V případě náhrady nákladů řízení jsou strany odkázány na vnitrostátní předpisy, které by měly reflektovat zásadu úspěchu ve věci. Při samotném rozhodování je nutné dbát, aby výše nákladů nebyla příliš vysoká.

¹¹⁶ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 2. února 2012 k dokumentu „Směrem k soudržnému evropskému přístupu ke kolektivnímu odškodnění“ (2011/2089(INI)), bod 2 a 20.

¹¹⁷ Doporučení Evropské komise č. 2013/396/EU ze dne 11. června 2013, o společných zásadách pro prostředky kolektivní právní ochrany týkající se zdržení se jednání a náhrady škody v členských státech v souvislosti s porušením práv přiznaných právem Unie, Úř. věst. L 201, 27. července 2014, bod 29 a 30.

Závěr

Závěrem bych chtěla shrnout nedůležitější výsledky práce a své poznatky, ke kterým jsem při rozboru celé problematiky dospěla. V úvodu jsem předestřela hypotézu, ze které práce vychází a to, že právní úprava hromadné žaloby v České republice je zcela nevyhovující, obsahuje mezery a vyvolává řadu neřešitelných problémů. K ověření tohoto předpokladu jsem v práci nejprve podrobně analyzovala procesní úpravu týkající se kolektivní ochrany práv u nás, její jednotlivé aspekty a dílčí otázky s tím spojené. Přitom jsem využila analyticko-kritickou metodu.

Práce je především zaměřena na část rozhodnutí o hromadné žalobě. Jako jednu z výzkumných otázek jsem si položila: „Jaké účinky rozhodnutí o hromadné žalobě vyvolává, vůči jakým osobám a jaké jsou s tím spojené důsledky?“ S rozhodnutím také úzce souvisí institut nákladů řízení. Soud musí rozhodnout o nákladech řízení vždy, když svým rozhodnutím řízení končí. Vzhledem k souvislostem, byla mým dalším cílem analýza nákladů řízení a problematika financování řízení o hromadné žalobě. Zabývala jsem se otázkou náhrady povinnosti, na jaký okruh osob výrok o ní dopadá a zda je spravedlivý.

Z důvodu naší strohé právní úpravy byla mým cílem také analýza hromadné žaloby ve vybraných právních řádech, které by se do budoucna mohly stát inspiračními zdroji pro českého zákonodárce. Proto jsem využila i metodu komparativní, aby práce lépe vystihovala podobnosti a rozdíly mezi jednotlivými úpravami.

První kapitola se zabývá vybranými aspekty kolektivní ochrany práv. Abych se dopracovala k ověření hypotézy a ke kvalifikovaným závěrům práce, musela jsem se nejprve zaobírat institutem hromadné žaloby jako takovým, jeho historií, terminologií, výkladem a zejména také řízením o hromadné žalobě, které má svá specifika. Následně jsem se kriticky zaměřila na jeden z nejzásadnějších problémů úpravy a to na účinky, které rozhodnutí o hromadné žalobě vyvolává a vůči komu. Jako protiklad byla předestřena úprava zahraniční, ať už ta s dlouholetou tradicí ve Spojených státech, nebo naopak ta, která přijala právní úpravu o skupinovém řízení relativně nedávno. Závěrečná část práce se soustředí na finanční stránku hromadné žaloby, její dopady na účastníky řízení a náhradovou povinnost subjektů zúčastněných na řízení.

Hromadná žaloba je procesním nástrojem jedné nebo více osob s podobnými zájmy, které uplatňují společně u soudu vůči jednomu žalovanému. Rozhodnutí o takové žalobě je závazné nejen pro účastníky toho konkrétního řízení, ale a mohou z něj také těžit i jiné osoby. Jediná procesněprávní ustanovení, která se hromadných žalob dotýkají, jsou § 83 odst. 2 a

§ 159a odst. 2 o. s. ř, které normují negativní podmínky řízení. Jedná se o procesní překážky věci zahájené a věci rozsouzené. To znamená, že další spor, jehož předmětem by bylo některé z jednání vymezené v § 83 odst. 2 o. s. ř., proti témuž žalovanému, nelze zahájit nebo případně v něm pokračovat a to ani v budoucnu.

Ustanovení § 159a odst. 2, věty první o. s. ř. rozšiřuje subjektivní rozsah závaznosti rozhodnutí, tj. kdo bude takovým procesním úkonem vázán. Obecně rozsudek zavazuje pouze účastníky řízení. Na základě citovaného ustanovení však účinky rozhodnutí působí i vůči třetím osobám, jinak řečeno rozsudek je závazný pro předem neurčitý okruh osob. Přitom základním nedostatkem úpravy je, že nijak neupravuje notifikační povinnost soudu nebo žalobce informovat o probíhajícím řízení veřejnost, aby osoby, kterým svědčí tentýž nárok, se mohly do řízení zapojit. Přesto, v případě negaturních žalob nemusí být pro nezúčastněné osoby nastalá překážka věci rozsouzené vždy na obtíž, zejména v případě pokud soud žalobě vyhověl. Třetí osoby mohou totiž následně uplatňovat svůj nárok v individuálním řízení, kdy původní rozhodnutí o hromadné žalobě bude mít nyní pro soud povahu prejudiciální otázky.

Tato úprava se však může dostat do kolize s právem na spravedlivý proces a to zejména v případě zamítavého rozsudku. Poškozená osoba se sice může také domáhat satisfakčních nároků nebo nároků z náhrady škody v následném individuálním řízení, projednání věci nebude bránit překážka věci rozsouzené, ale původní zamítavé rozhodnutí bude pro soud závazné a při svém rozhodování se jím musí řídit. Totéž platí, pokud žalobce neseriózním způsobem vede řízení a uzavře s žalovaným nevýhodnou dohodu o smíru, kterou schválí soud. Účinky usnesení o smíru totiž dopadají taktéž na všechny nositele stejného nároku vůči témuž žalovanému.

Řada států přijala do svého právního řádu propracovanou speciální úpravu skupinového a reprezentativního řízení. Pro srovnání s naší úpravou jsem si vybrala dva státy s angloamerickým systémem práva - Spojené státy americké a Austrálii, a dva státy Evropy, Švédsko a Polsko, které mají k českému systému práva blíž. Z důvodu členství v EU nelze opomenout ani unijní legislativu této otázky.

V každé zahraniční úpravě se hned v úvodních ustanoveních vždy objevují základní předpoklady pro podání hromadné žaloby, které jsou víceméně podobné (velký počet dotčených osob, podobnost jejich nároků, efektivnější obrana skrze hromadnou žalobu). V případě, že ty nejsou splněny, soud žalobu odmítne nebo pokud jeden z nich odpadne v průběhu řízení, soud jej zastaví.

Americká i australská class action je založena na principu opt-out, kdy členy žalující skupiny jsou všechny osoby poškozené z téhož jednání žalovaného a do skončení řízení z ní nevystoupily. Naopak švédský a polský model hromadné žaloby vychází ze systému opt-in,

který předpokládá aktivní jednání poškozených. Ti, pokud chtějí své nároky uplatňovat hromadně, se musí přihlásit ve stanovené lhůtě a vstoupit tak do žalující skupiny. Ať už je ale hromadná žaloba založena na mechanismu opt-in nebo opt-out, soud (případně žalobce) musí vždy informovat dotčené osoby o probíhajícím řízení, aby se mohly rozhodnout, zda se ho chtějí zúčastnit či nikoliv. Vzhledem k velkému počtu účastníků za ně navenek vystupuje pouze jedna osoba (kolektivní zástupce), která jedná jménem všech. Rozhodnutím soudu jsou následně vázáni a mohou z něj profitovat jen členové žalující skupiny. Je tak předem známo, na které osoby budou účinky rozhodnutí dopadat a ostatní nejsou ve svých individuálních nárocích dotčeni a mohou je uplatňovat v individuálním řízení.

V poslední části práce jsem se zabývala otázkou náhradové povinnosti a celkově ekonomickou stránkou kolektivní ochrany práv. Řízení o hromadné žalobě je specifické tím, že je velmi finančně náročné. Náklady řízení, podobně ve všech zemích, tvoří zejména výdaje účastníků a jejich zástupců, soudní poplatky, důkazní náklady a odměna advokáta za zastupování. Platí je vždy ta strana, které vznikly v souvislosti s důvodným uplatňováním jejich práva. Členové skupiny, v jejichž zájmu kolektivní zástupce jako žalobce jedná, poměrně přispívají k jejich zaplacení. Finanční odpovědnost nad řízením mohou také převzít i třetí osoby, zejména advokátní kanceláře, spolky, bankovní ústavy nebo pojišťovny.

V případě právního zastoupení advokátem má ten nárok na odměnu podle advokátního tarifu nebo na odměnu smluvní. V případě tzv. contingency fees se ale odměna odvíjí podle úspěchu ve věci a je určena procentuálním podílem z přisouzené částky. Výsledková odměna je využívána především v USA, v zemích Evropy byla často kritizována. Evropská komise dokonce v roce 2013 ve svém Doporučení apelovala na členské státy, že by takové dohody o odměně, závislé na úspěchu ve věci, neměly povolovat. Jiné možnosti, jak financovat řízení, je z veřejných fondů, případně z (kvazi)pojištění nebo z úvěru k tomu určenému. Soud může také požadovat po žalobci složení zálohy, v případě že ji nesloží, soud žalobu odmítne.

Náhrada nákladů řízení je známa pouze evropskému kontinentálnímu systému. Obecně platí zásada, že „že ten kdo prohrál, platí“. Výrok o nákladech, s výjimkou americké úpravy, zavazuje všechny účastníky řízení bez ohledu na to, zda byl spor založen na systému opt-in nebo opt-out. Ve Spojených státech nese břemeno náhrady každý z účastníků sám a náhradová povinnost se zde neuplatňuje.

Po provedených analýzách zahraničních právních řádů a právního řádu České republiky a po jejich vzájemném vyhodnocení nemůžu než konstatovat, že hypotéza mé práce se potvrdila v jejím plném rozsahu, a to že současný stav tuzemské právní úpravy je nevyhovující a na pováženu. V současné konzumní společnosti, kdy protiprávním jednáním jednoho subjektu

mohou být dotčeny tisíce až statisíce osob, je nutné, k zajištění spravedlnosti, přijmout nástroj, který na tyto situace bude efektivně reagovat. Právo by se mělo vyvíjet s dobou, a reflektovat její požadavky. Často může docházet k narušení právní jistoty, v krajních případech se může jednat až o zásah do ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces. Je nutné, tak apelovat na zákonodárce, nastartovat diskuze a snahy o zavedení nové úpravy. Pokud zákon uměle rozšiřuje subjektivní závaznost rozhodnutí, pak je také nutné, aby soud v takovém rozhodnutí i jasně a dostatečně specifikoval skupinu osob, na které budou takové účinky dopadat, kdo jím bude vázán. V souvislosti s tím je i zapotřebí regulovat informační povinnost žalobce, aby dotčené osoby mohly také důvodně uplatňovat svá práva. Taktéž je třeba nastavit kontrolní mechanismus ze strany soudu, aby ten dohlížel nad tím, jak žalobce řízení vede, jak nakládá s předmětem řízení.

Seznam použitých zdrojů

Právní předpisy

Česká republika

- aktuální znění: Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- aktuální znění: Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod,
- aktuální znění: zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních, ve znění pozdějších předpisů
- aktuální znění: zákon č. 99/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění do 31. prosince 2002
- aktuální znění: zákon č. 634/1992 Sb. o ochraně spotřebitele ve znění pozdějších předpisů
- aktuální znění: zákon č. 151/2002 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím soudního řádu správního, ve znění pozdějších předpisů
- aktuální znění: zákon č. 104/2008 Sb., o převzetí, ve znění pozdějších předpisů
- aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Evropská unie

- Směrnice Evropského Parlamentu a Rady č. 98/27 ES ze dne 19. května 1998, o negatorních žalobách k ochraně spotřebitelských zájmů
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2009/22/ES ze dne 23. dubna 2009, o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů (kodifikované znění)
- Usnesení Evropského parlamentu ze dne 2. února 2012 k dokumentu „Směrem k soudržnému evropskému přístupu ke kolektivnímu odškodnění“ (2011/2089(INI))
- Doporučení Evropské komise č. 2013/396/EU ze dne 11. června 2013, o společných zásadách pro prostředky kolektivní právní ochrany týkající se zdržení se jednání a náhrady škody v členských státech v souvislosti s porušením práv přiznaných právem Unie

Austrálie

- Federal Court of Australia Act 1976, ve znění pozdějších předpisů.

USA

- Federal Rules of Civil Procedure ze dne 20. 12. 1937, ve znění pozdějších předpisů

Polsko

- Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym ze dne 17. 12. 2009, ve znění pozdějších předpisů

Švédsko

- Lag om grupprättegång ze dne 30. 5. 2002, ve znění pozdějších předpisů

Odborné publikace

BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Praha: Centrum právní komparatistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2011. s. 239.

DAVID, Ludvík a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl (§ 1 až 200za)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009. s. 1072.

DRÁPAL, L., BUREŠ, L. a kol. *Občanský soudní řád I, § 1-200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009. s. 1579.

DVOŘÁK, Bohumil. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí. Procesní studie*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2008, s. 203.

FRÝDEK, Miroslav. *Kurs římského práva*. 1. vydání. Ostrava: KEY Publishing s. r. o., 2011, s. 187.

HODGES, Christopher. *The Reform of Class and Representative Actions in European Legal Systems. A New Framework for Collective Redress in Europe*. Oxford, Portland: Hart Publishing, 2008, s. 319.

HORA, Václav. *Civilní řád soudní a jurisdikční norma s dodatky*. 3. vydání. Praha: Československý kompas, 1934, s. 1236.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Moderní civilní proces*. 1. Vydání. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, s. 268.

PAUKNEROVÁ, M., TOMÁŠEK, M. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. IV., Proměny soukromého práva*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2009. s. 424.

SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Civilní proces*. 1. vydání. Praha: EUROLEX Bohemia a. s., 2006, s. 1202.

SUBRIN, Stephen a kol. *Civil procedure: Doctrine, practice and context*. 3. vydání. Austin: Aspen Publishers, 2008. s. 1175.

SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád, Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 1422.

SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ R., HAMULÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 458.

TULUMELLO, Andrew S., WHITBURN, Mark. In. GREER, Marcy Hogan. *A Practitioner's Guide to Class Actions*. 1. vydání. ABA Book Publishing, 2010, s. 1354.

Příspěvky ve sbornících

SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby – současnost a výhled české právní úpravy. In KINDL, Milan, DVOŘÁK, Jan (ed). *Pocta Martě Knappové k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2005, s. 381 – 402.

SMOLÍK, Petr. Meze užití skupinové žaloby v českém civilním procesu – současnost a vyhlídka. In TICHÝ, Luboš (ed). *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2008, s. 105 – 122.

TICHÝ, Lubomír. Procesní ochrana kolektivních zájmů – přehled a řešení. In TICHÝ, Luboš (ed). *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2008, s. 45 – 64

WINTEROVÁ, Alena. Procesní důsledky skupinové žaloby v českém právu, in WINTEROVÁ Alena, DVOŘÁK, Jan (ed.). *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2005, s. 347 - 356.

ZOULÍK, František. Problematika hromadných žalob se zřetelem k českému právu. In TICHÝ, Luboš (ed). *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2008, s. 11 – 19.

Odborné články

ADAMIN, Monika. *Specific nature of Polish Group Action under the Law of 17 December 2009* [online]. Polish Private Law, 3. 4. 2015, [cit. 18. 2. 2016]. Dostupné na <<http://polishprivatelaw.pl/specific-nature-of-polish-group-action-under-the-law-of-17-december-2009/>>

ALEXANDER, Janet Cooper. *An Introduction to Class Action Procedure in the United States* [online]. Duke University School of Law, 21. června 2000 [cit. 9. února 2016]. Dostupné na <<https://law.duke.edu/grouplit/papers/classactionalexander.pdf>>.

BALARIN, Jan, TICHÝ, Luboš. Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost. *Bulletin advokacie*, 2013, roč. 2013, č. 3, s. 19

CLARK, Stuart, HARRIS, Christina. The Push to Reform Class Action Procedure in Australia: Evolution or Revolution? *Melbourne University Law Review*, 2008, roč. 32, č. 3, s. 790.

CLARK, Stuart, MCINNIS, Ross. *Is Australia the New Class Action Frontier?* [online]. Who's Who Legal, červen 2013, [cit. 12. 2. 2016]. Dostupné na <<http://whoswholegal.com/news/features/article/30562/is-australia-new-class-action-frontier>>

CLARK, Stuart, LOVEDAY, Colin. *Class actions in Australia – An Over view*. [online]. Clayton Utz, 4. srpna 2004, [cit. 12. 2. 2016]. Dostupné na <https://www.claytonutz.com/docs/Class%20Actions_Aug04.pdf>.

ERVO, Laura, PERSSON Annina H., LINDBLOM, Thomas. *Sweden: General Colective Redress Mechanism* [online]. British Institute of International and Compratavie Law, 2012, [cit. 16. 2. 2016]. Dostupné na <<http://www.collectiveredress.org/collective-redress/reports/sweden/generalcollectiveredress>>

KARLSSON, Rolf, KJAER, Erik. *Class action in Sweden – a brief introduction* [online]. Law Europe International, duben 2008, [cit. 16. 2. 2016]. Dostupné na <http://www.laweurope-international.com/articles_pdf/Sweden/Class_action_Sweden.pdf>

LINDBLOM, Henrik. *The globalization of Class Actions* [online]. Global Class Actions Exchange, 6. prosince 2007, [cit. 17. 2. 2016]. Dostupné na <http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Sweden_National_Report.pdf>

NORDH, Roberth. *Group Actions In Sweden: Reflections on the purpose of civil litigation, the need for reforms, and a forth coming proposal*. [online]. Duke Law Scholarship Repository, duben 2001, [cit. 14. 2. 2016]. Dostupné na <<http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1205&context=djcil>>.

PACE, Nicholas M. *Class actions in the United States of America: An over view of the process and the empirical literature* [online]. Global Class Actions Exchange 2007 [cit. 9. února 2016]. Dostupné na <http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/USA__National_Report.pdf>.

PAVEL, Aleš. *Hromadné žaloby ve spotřebitelských sporech - rychlejší a účinnější ochrana práv spotřebitelů?* [online]. Právníprostor.cz, 9. února 2014 [cit. 21. února 2016]. Dostupné na <<http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/hromadne-zaloby-ve-spotrebitelskych-sporech-rychlejsi-a-ucinnejsi-ochrana-prav-spotrebitelu>>

RECHBERGER, Thomas. Hromadné žaloby v českém a v rakouském právu. *Jurisprudence*, 2007, roč. 2007, č. 1, s. 32.

SZEWCZYK, Jarosław. *Diffusion of law: Class action in the Polish Civil procedure*. [online]. International virtual conference, 4. Public service Law, 3. – 7. prosince 2012. [cit. 18. 2. 2014]. Dostupné na <<http://www.arsa-conf.com/archive/?vid=1 &aid=2 &kid=60101-17>>.

TULIBACKA, Magdalena. *Poland: Overview* [online]. British Institute of International and Comparative Law, 2012, [cit. 20. 2. 2016]. Dostupné na <<http://www.collectiveredress.org/collective-redress/reports/poland/overview>>

WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). *Bulletin advokacie*, 2008, roč. 2008, č. 10, s. 22.

ZAHRADNÍKOVÁ, Radka: Prvky moderního kontinentálního civilního procesu potřebné pro zefektivnění poskytování soudní ochrany. *Jurisprudence*, 2014, roč. 23, č. 2, s. 15.

ZIMA, Petr. Skupinové žaloby a české právo. *Právní fórum*, 2007, roč. 4, č. 3 s. 95.

Soudní judikatura

- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2010, sp. zn. 30 Cdo 4951/2009
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2008, sp. zn. 30 Cdo 1354/2006
- náález Ústavního soudu ze dne 29. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 3923/11
- rozsudek obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 21. 10. 2013, sp. zn. 7 C 289/2013
- náález Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2014, sp. zn. III. ÚS 3725/13
- rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci Wal-Mart Stores Inc. v. Dukes et al. ze dne 20. 6. 2011, 564 U. S., 131 S. Ct. 2541

Ostatní

stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2014, sp. zn. Cpjn 203/2013, uveřejněné pod číslem 44/2014 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek.

Shrnutí

Práce se zabývá institutem hromadné žaloby a jeho úpravou v moderních právních systémech. Hlavním cílem je analýza české ale i zahraniční právní úpravy se zaměřením na účinky rozhodnutí, které vyvolává nejen vůči účastníkům řízení, ale také vůči třetím osobám. Dalším záměrem je rozbor problematiky financování a náhrady nákladů řízení.

V obecné rovině se práce zaměřuje na právní zakotvení hromadné žaloby v civilním procesu, na její terminologii, klasifikaci a její účel. Východiskem pro výzkumnou část práce je kritická analýza specifik, které s sebou úprava hromadné žaloby přináší, zejména se jedná o rozšíření překážky litispendence a rei iudicatae. Druhá kapitola se věnuje analýze české ale i vybrané zahraniční právní úpravy hromadné žaloby a to v části rozhodnutí o ní. Zaměřuje se především na zákonné rozšíření závaznosti právní moci na třetí osoby a na důsledky s tím spojené a přináší také náhled do fungování hromadné žaloby v zahraničí. Třetí kapitola obsahuje analýzu otázky náhrady nákladů řízení, kdo je z ní povinen a jak jsou možnosti financování náročného sporu. Závěrem jsou vyhodnoceny nabyté poznatky, a poskytuje ucelené srovnání české a vybrané zahraniční právní úpravy.

Summary

The master thesis introduces the institute of class action and its regulation in modern legal systems. The main aim of thesis is analyse Czech and foreing legislation focusing on the effects of judgement which causes not only to the parties of the proceedings but also against the other persons. Another objective is to examine the issue of funding and paying of costs.

In general the thesis introduces with the legal regulation of class actions in the law of civil procedure, its terminology, classification and its purpose. The fundamental point for the research is a critical analysis of the specifics that regulation of class action brings, especially the expansion of *lis pendens* and *res judicata*. The second chapter is focused to the parsing of Czech as well as selected foreign regulation of class action in the decisions about it. It deals primarily on the legal extension of the binding legal power on the third parties and the consequences connected with it and also provides an insight into the functioning of collective redress abroad. The third chapter deals the paying costs, who is obliged from it and what funding opportunities there are for consuming litigation. Finally there are evaluated acquired knowledge, and provides the comprehensive comparison of Czech and selected foreign legislation of class action.

Seznam klíčových slov

- *Hromadná žaloba, kolektivní ochrana práv, litispendence, rei iudicatae, právní moc, účinky rozhodnutí, náklady řízení,*

List of key words

- *Class action, collective protection of rights, lis pendens, rei iudicatae, legal power, effects of the judgement, costs*